

LUNDS
UNIVERSITET

Grov kvinnofridskränkning

En kritisk diskursanalys av hur lagen får sitt innehåll genom tillämpningen

Sara Vedberg, Hanna Hofvander & Felicia Svensson Bromert

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårterminen 2021

Handledare: Håkan Hydén

Examinator: Karl Dahlstrand

Abstract

The legal rule gross violation of women's integrity is structured in such a way that it firstly gets its content through the application, and secondly it opens up for a subjective assessment which can provide scope for a standard assessment of the woman in a specific case. This study aims to examine, from a legal realist perspective, how the court frames the offence and portrays the female victim in juridical decisions, and thus distinguish how *law in books* receives content through *law in action* by using critical discourse analysis. It can be described as a study of how social background factors, understood as social necessary prerequisites, are given importance, and indirectly provides content to the legal rule. The concept of The ideal victim and Smart's critical feminist perspective is used as a framework to explain the social necessary prerequisites. The study draws the conclusion among others that the legal rule in general is normatively empty, and can only be understood by examining the court's application of necessary prerequisites. However, the study shows that such an examination does not lead to a unitary picture. Not even when the content is attempted to be traced by examining which, and in what way, social necessary prerequisites are given significance, uniform patterns in the application of law can be provided. Due to this, the study demands a legal clarification in order to achieve a legally secure application of law, but also further research in the field.

Antal ord: 17 502

Nyckelord: grov kvinnofridskränkning, kritisk diskursanalys, kvinnligt offerskap, legal realism, sociala rekvisit.

Förkortningar

BrB - Brottsbalken

BRÅ - Brottsförebyggande rådet

IPVAW - Intimate partner violence against women

MS - Målsägande

NJA - Nytt juridiskt arkiv

PROP - Proposition

SOU - Statens offentliga utredningar

SFS - Svensk författningssamling

TR - Tingsrätt

TT - Tilltalad

VT - Vittne

1. Inledning	1
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Rättssociologiska utgångspunkter	3
1.5 Avgränsningar	4
2. Bakgrund	4
2.1 Tidigare forskning	4
2.1.1 Våldsutsatta kvinnors självkonstruktion och självrepresentation	4
2.1.2 Relationen mellan aktörskap, offerskap och skuld	6
2.1.3 Framställning av kvinnan i offentligt tryck	8
2.2 Bakgrund till lagen grov kvinnofridskränkning	9
2.2.1 Presentation av aktuell lagtext	9
2.2.2 Kvinnovåldskommissionen och slutbetänkandet Kvinnofrid	10
2.2.3 Tillkomsten av lagen grov kvinnofridskränkning	10
2.2.4 Normaliseringsprocessen	11
2.2.5 Rekviritet var och en av gärningarna utgjort ett led i upprepad kränkning av personens integritet	11
2.2.6 Rekviritet ägnade att allvarligt skada personens självkänsla	12
2.2.7 Betänkande av fridskränkingsutredningen	13
2.2.8 Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning	14
3. Teoretiskt ramverk	14
3.1 Law in books och Law in action	14
3.1.1 Operationalisering av law in books och law in action samt sociala rekvirit	15
3.2 Christies idealiska offer	15
3.2.1 Strobbs tilläggs punkter	16
3.2.3 Operationalisering av Det idealiska offret	16
3.3 Smarts feministiska teori	17
3.3.1 Operationalisering av Smart's kritiskt feministiska teori	18
4. Metod	19
4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	19
4.2 Metod för insamling av domar	19
4.2.1 Urval	20
4.3 Metod för analys av data	20
4.3.1 Fowlers analysmodell	21
4.3.2 Analysmetodens användbarhet	23
4.4 Analysens tillvägagångssätt	24
4.5 Metodologiska överväganden	25
4.6 Validitet	26
4.7 Reliabilitet	26

4.8 Etiska överväganden	27
5. Resultat	28
5.1 Handlingar, händelser och passiveringar	28
5.2 Tilltalads aktörskap	29
5.3 Målsägandens aktörskap	32
6. Analys	33
6.1 Konstruktionen av brottet grov kvinnofridskränkning	33
6.1.1 Var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet	34
6.1.2 Ägnade att allvarligt skada personens självkänsla	35
6.2 Konstruktionen av det kvinnliga brottsoffret	36
6.2.1 Offrets svaghet och gärningsmannens överlägsenhet	36
6.2.2 Offrets klandervärdhet	37
6.2.3 Samarbete med rättsväsendet	39
6.2.4 Offrets relation till gärningsmannen	40
6.2.5 Konstruktionen av kvinnan utifrån ett kritisk feministisk perspektiv	41
6.3 Konstruktionernas bidrag till lagens innehåll	42
7. Diskussion och slutsats	43
7.1 Framtida forskning	47
8. Referenslista	49
8.1 Litteratur	49
8.2 Vetenskapliga artiklar	50
8.3 Förarbeten och lagar	52
8.4 Rättsfall	52
8.5 Offentliga publikationer	52
8.6 Tidningsartiklar	53
8.7 Publikationer på webben	54
9. Bilagor	56
9.1 Bilaga 1. Systematisk kunskapsöversikt	56
9.2 Bilaga 2. Inklusions- och exklusionskriterier	59
9.3 Bilaga 3. Fowlers analysmodell	60
9.4 Bilaga 4. Exempel på analysens tillvägagångssätt	61
9.5 Bilaga 5. Resultat av diskursanalys	62

1. Inledning

Våld i nära relation är ett allvarligt samhällsproblem och den vanligaste typen av våld som drabbar kvinnor är i det egna hemmet, av en förövare som kvinnan har någon typ av relation med (Brå 2014, s.16, 21), varför det är av stor vikt att belysa.

Den 19 april 2021 skriver Carlén i Svt nyheter att fem kvinnor har mördats på bara tre veckor. Det framgår att partipolitiker, ideella organisationer och privatpersoner kräver krafttag för att förhindra att män dödar kvinnor i nära relationer. Vidare frågar Carlén samtliga riksdagspartier vad deras viktigaste åtgärder är för att stoppa det dödliga våldet. Det finns ett tydligt mönster bland förslagen hos partierna, skärpta straff och hårdare tag, bland annat för grov kvinnofridskränkning. Lönnaeus (Sydsvenskan 2021) presenterar de olika förslagen, exempelvis framför Moderaterna att de vill ha obligatorisk häktning för brott med minimistraff på ett år, Liberalerna vill införa en haverikommission för varje individuellt fall av dödligt våld och Vänsterpartiet vill utöka det förebyggande arbetet och göra det lättare för kvinnor att lämna en våldsam relation. Vidare vill Kristdemokraterna införa att män som dömts för våldsbrott inte ska kunna få gemensam vårdnad om barnen och Centerpartiet vill införa kriminalisering av kontrollerande beteende i en relation. Längst i kraven på hårdare tag beskriver Lönnaeus att Sverigedemokraterna går, eftersom att partiet vill se att gärningsmän får fängelse på obestämd tid vid upprepade brott mot kvinnor. Även om dessa krafttag förefaller vinna mark i den politiska debatten, kan man emellertid ställa sig frågan om förslagen ensamt kommer lösa den omfattande problematiken gällande mäns våld mot kvinnor.

Grov kvinnofridskränkning (SFS 2013:367) infördes i brottsbalken 1998. Lagen syftar till att stärka det straffrättsliga skyddet för kvinnor som utsätts för systematiska övergrepp, brott och kränkningar av en nuvarande eller tidigare partner, för att på så vis straffrättsligt markera allvaret i denna typ av brottslighet (Brå 2019, s.5f). Frågan är om den nuvarande brottskonstruktionen och tillämpningen av lagen tillgodoser kvinnans rätt till upprättelse, eller om det finns faktorer som påverkar kvinnans möjlighet att erhålla brottsofferstatus i rätten.

1.2 Problemformulering

Att våld mot kvinnor är uppmärksammat och betraktas som ett samhällsproblem kan fastställas, men eventuella lösningar och insatser från politiskt håll förefaller ha ett övervägande fokus på hårdare tag och straffskärpning. Det är emellertid av vikt att studera huruvida den rättsliga konstruktionen och tillämpningen av brottet grov kvinnofridskränkning ser ut på ett sätt som kan tillgodose kvinnans rätt till upprättelse för det hon utsatts för. Med utgångspunkt i studiens vetenskapsteoretiska utgångspunkt, social konstruktivism (se 4.1 *Vetenskapsteoretisk utgångspunkt*), utgår studien från att brottet grov kvinnofridskränkning socialt konstrueras och kan således förstås som en konstruktion. Brottet konstrueras dels genom lagstiftningsförfarandet, men även genom rättens tillämpning av lagstiftningen, vilket möjliggör att en studie av rättens tillämpning av brottet kan ge svar på hur grov kvinnofridskränkning konstrueras som en rättslig, men även social, konstruktion. Efter genomgång av bakgrundsmaterial till studien, i form av lagtext och övriga rättskällor, framstår det som att lagens rekvisit är vagt utformade samt att det råder bristande vägledning i förarbeten och rättspraxis avseende hur dessa ska tolkas och tillämpas av domstolen. Enligt studiens perspektiv, *legal realism*, är det av vikt att undersöka rättstillämpningen utöver att studera vad som finns skrivet i rättskällorna. Det påkallar en rättssociologisk, empirisk undersökning av vad som krävs för att rekvisiten i lagen om grov kvinnofridskränkning ska bedömas uppfyllda. Lagen som studeras är karaktäriserad på så sätt att den får sitt innehåll först genom tillämpningen av den. Man kan således inte enbart med utgångspunkt i *law in books* närmare uttala sig om innehållet i lagen. Vidare är brottskonstruktionen uppbyggd på så vis att den öppnar upp för en subjektiv bedömning från domstolens sida, vilket kan ge utrymme för en schablonartad bedömning av kvinnan i det enskilda fallet. Därför är det även av vikt att studera hur kvinnan som brottsoffer konstrueras i rättstillämpningen och vilka samband som kan finnas mellan den och domstolens konstruktion av brottet. Det kan närmast beskrivas som en undersökning av hur sociala bakgrundsfaktorer, något som kan förstås som *sociala rekvisit*, ges betydelse i rättstillämpningen. Om domstolen i sin bedömning påverkas av stereotypa föreställningar om offerskap, fungerar det som *sociala rekvisit*. Om det i sin tur förefaller minska möjligheten till upprättelse för kvinnor som utsätts för våld i nära relation, spelar det möjligen mindre roll hur hårda de rättsliga sanktionerna för brottet är.

1.3 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att generera kunskap om hur domstolen konstruerar brottet grov kvinnofridskränkning samt hur domstolen konstruerar kvinnan som brottsoffer för att således studera hur lagen får sitt innehåll genom rättstillämpningen. Det i enlighet synen på att ett brott, och kategorier som kvinnlighet och offerskap, kan förstås som sociala konstruktioner samt att *law in action* tillför innehåll till *law in books* genom rättstillämpningen (se *Problemformulering 1.2* och *Vetenskapsteoretisk utgångspunkt 4.1*). Med utgångspunkt i ovanstående syfte ämnar studien att besvara följande frågeställningar:

- *Hur konstrueras brottet grov kvinnofridskränkning genom rättstillämpningen?*
- *Hur konstrueras kvinnan som offer i rättstillämpningen av brottet grov kvinnofridskränkning?*
- *Hur kan innehållet i lagen grov kvinnofridskränkning förstås utifrån dessa två konstruktioner?*

1.4 Rättssociologiska utgångspunkter

Studiens frågeställningar berör främst den rättssociologiska byggstenen *law in action*, genom att studera hur domstolen i sin tillämpning av brottet grov kvinnofridskränkning tillför innehåll till *law in books* (Baier, Svensson & Nafstad, 2018, s.16). *Legal realism* är det perspektiv på rätten som denna studie antar, vilket Banakar och Travers (2013, s.15) beskriver som ett perspektiv som betonar vikten av att undersöka hur rättsliga auktoriteter tillämpar och tolkar lagen samt hur bedömningen kan skilja sig åt, utöver att studera rättsregler och doktrin. Enligt *legal realism* utgår studien från att *law in books* får sitt innehåll genom rättens tillämpning av lagen, *law in action*. Studien innefattar en rättssociologisk undersökning av rätten med intresse av att förstå hur tillämpning och lagstiftning hjälper till att forma exempelvis könsrelaterade sociala ojämlikheter i samhället (se Banakar 2004 i Banakar 2009). Genom att studera hur domstolen tillämpar brottet grov kvinnofridskränkning, hur kvinnan som brottsoffer konstrueras i tillämpningen samt hur lagens innehåll kan förstås utifrån dessa två konstruktioner, kan man studera hur social ojämlikhet i samhället formas och hur man hanterar intresse- och värdekonflikter genom formella konfliktlösningsmetoder (ibid. s.66). Studien kan

även sägas ha ett rättspolitiskt perspektiv utifrån det material som studeras, genom att föra en diskussion gällande huruvida en eventuell förändring av brottskonstruktionen och/eller tillämpningen av lagen kan påverka kvinnans möjligheter till upprättelse.

1.5 Avgränsningar

Då studien undersöker lagen grov kvinnofridskränkning kommer enbart svensk lagstiftning och svenska rättsfall vara föremål för undersökningen. I studien har enbart tingsrättsdomar samlats in och resultatet baseras på tingsrättens bedömning. Argumentation från exempelvis åklagare eller försvarare har exkluderats. För att grov kvinnofridskränkning ska aktualiseras krävs att parterna har levt ihop i ett äktenskapsliknande förhållande och att tilltalad har begått gärningar enligt brottsbalkens 3, 4, 6 eller 12 kapitel eller 24 § lagen om kontaktförbud. Denna studie fokuserar emellertid på de två, för grov kvinnofridskränkning avgörande rekvisiten, *var och en av gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet samt gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. I studien ingår även domar (se *bilaga 2*) som innehåller andra åtalspunkter än grov kvinnofridskränkning, om de berör brott mot kvinnan.

2. Bakgrund

I bakgrundsavsnittet kommer tidigare forskning på området och bakgrunden till lagen grov kvinnofridskränkning att presenteras.

2.1 Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare forskning enligt den sökning som redovisas i *bilaga 1*.

2.1.1 Våldsutsatta kvinnors självkonstruktion och självrepresentation

Flertalet studier har genom intervjuer undersökt hur kvinnor framställer sig själva som offer för våld i en heterosexuell relation (Jarnkvist & Brännström 2019; Meyer 2016; Leisenring 2006). Jarnkvist och Brännström (2019, s.4787) har studerat hur våldsutsatta kvinnor framställer sig själva i relation till bilden av det ideala offret och hur kön konstrueras i en sådan framställning. I det analyserade materialet framkom tre olika narrativ, som representerar olika former av femininitet (ibid., s.4695). "Master narrative" relaterar till bilden av det ideala offret och avslöjar en form av femininitet som beskriver

kvinnan som underordnad mannen. I de alternativa narrativen framställer kvinnan sig som underordnad mannen, men diskuterar även motstånd och vill inte enbart se sig själv som offer (ibid., s.4695). I kontra-narrativen framställer sig kvinnan som stark och självständig i förhållande till mannen och som en stark och omhändertagande mamma. Författarna menar vidare att genom att framställa sig som ett sårbart offer i berättelserna kan det fungera som ett sätt att frigöra sig från skuld och ansvar (ibid., s.4696). Jarnkvist och Brännström (2019, s.4708) menar att beskrivningar av våldsutsatta kvinnor som underordnade och passiva inte bör accepteras som fakta då de misslyckas med att ta hänsyn till de olika kontexter som påverkar innebörden av dessa termer (ibid.).

Meyer's (2016) studie har fokus på offrets erfarenheter av att försöka återuppbygga en viktimeringsfri identitet efter att ha erfarit flera år av allvarligt våld i nära relation. Meyer (2016) använder sig av Christie's (1986) koncept om det ideala offret. Studien fokuserar specifikt på Christie's sista kriterium, att förövaren är okänd, för att skapa förståelse för om det är denna aspekt som leder till "victim-blaming" och ett förnekande av idealisk offerstatus i fall om våld i nära relation. Resultatet visar att offer för våld i nära relation inte möter de allmänna uppfattningar som finns om det ideala offret och således kämpar för att få tillgång till de former av stöd som vanligen erbjuds våldsoffer (ibid., s.86).

Leisenring (2006) har utforskat hur våldsutsatta kvinnor både identifierar sig med, och avvisar, offerdiskurser i deras process av självkonstruktion och självrepresentation. Fyra kulturella representationer av ett offer var mest inflytelserika på kvinnornas identitetsskapande, 1. som någon som lider av något hon inte kan kontrollera 2. som någon som förtjänar sympati och/eller kräver att någon sorts åtgärd tas mot förövaren 3. som någon som är klandervärd för hennes erfarenheter 4. som någon som är maktlös och svag (ibid., s.315). De första två representationerna ledde vanligen till att kvinnan hävdade en offeridentitet medan de två sista angavs som anledningar till varför kvinnan avvisade den. Leisenring (2006, s.315) beskriver att kvinnorna ofta hävdade en offeridentitet för att framföra att de drabbats av kränkningar som de inte kunde kontrollera och för att framföra att de förtjänade sympati och stöd. När kvinnorna

avvisade en offeridentitet gjorde de det för att distansera sig från uppfattningen om att de var maktlösa och svaga samt klandervärda för sina erfarenheter (ibid.).

2.1.2 Relationen mellan aktörskap, offerskap och skuld

Ett tydligt återkommande tema i litteraturen är motsättningen mellan aktörskap och offerskap samt resonemang om skuld (Jarnkvist & Brännström 2019; Meyer 2016; Burman 2014; Burman 2010; Steen 2003, Leisenring 2006). Burman (2010, s.174) har berört oförmågan i straffrätten att producera könsjämlighet, vilket hon menar är primärt relaterat till hur det kvinnliga offret konstrueras och de straffrättsliga skyddsåtgärder som erbjuds i fall som involverar mäns våld mot kvinnor i heterosexuella relationer. Denna fråga menar Burman (2010, s.174) är starkt kopplad till motsättningen mellan offerskap och aktörskap. Slutsatsen är att möjligheten att betraktas som både en aktör och ett offer är begränsad i den straffrättsliga diskursen, därmed riskerar kvinnor att behöva förneka sitt aktörskap för att erbjudas fullt straffrättsligt skydd (ibid.). Avseende provokation och skuld konstaterar Burman (2014, s.92) att sättet det hanteras i svensk straffrätt möjliggör en rättslig konstruktion som ger våldsamma män makten att återkommande tillskriva ansvaret för deras våld på kvinnan. Hennes tidigare feministiska rättsliga studier (se Burman 2007; 2010) visar att det är vanligt för Högsta domstolen och hovrätten att, utan vidare diskussion, acceptera en mans uttalande om att han provocerats av "sin" kvinna (ibid., s.91). Det menar Burman (2014, s.92) ger intrycket av att den manliga förövarens personliga och specifika förståelse av hans våld som orsakat av "hans" kvinnas beteende är det perspektiv från vilket hans våld ska bedömas. Utifrån ett feministiskt perspektiv menar Burman (2014, s.92) att sådana konstruktioner i rätten bidrar till att vidmakthålla våldet och är kontraproduktiva i förhindrandet av mäns våld mot kvinnor samt motverkar förändring av de ojämställda könade maktrelationerna.

Det sätt som straffrätten hanterar frågor om provokation och skuld förefaller påverka kvinnors identitetsskapande som offer för våld i nära relation. Leisenring (2006, s.308) beskriver hur kvinnor i deras försök att konstruera sin identitet, fångas mellan föreställningar om viktimisering och aktörskap. Ett legitimt offer demonstrerar hjälplöshet, klandervärdhet och passivitet, drag som inte är önskvärda i ett individualistiskt samhälle, det kan emellertid vara nödvändigt och till och med

fördelaktigt att hävda en offeridentitet i vissa kontexter (ibid., s.326). För att kontra offeridentitetens negativa konnotationer visar Leisenring (2006, s.326) att många kvinnor försökte visa att de hade någon form av kontroll i relationen, genom att belysa sitt aktörskap och genom att ta någon form av ansvar för våldet. Ironin i det menar Leisenring (2006, s.326) är att när kvinnorna kontrade de negativa konnotationerna på det viset, riskerade de att öppna upp för skuldbeläggning och förlora sin offerstatus fullständigt. Leisenring (2006, s.326) betonar därför att offerdiskurser måste utvidgas för att erkänna våldsutsatta kvinnors erfarenheter både som offer *och* som aktörer, som kvinnor som är traumatiserade och i behov av stöd *och* som kvinnor som gör motstånd och slår tillbaka. Meyer (2016) berör också frågor om relationen mellan aktörskap, offerskap och skuld. Det i relation till att de våldsutsatta kvinnorna rapporterade om "victim-blaming"-attityder och erfarenheter av stigmatisering vilket pekar på att kvinnorna tillskrivs viss skuld och/eller ansvar för sin viktimisering (ibid., s.86).

Steen (2003) har diskuterat relationen mellan offer och förövare och densamma i relation till ansvarsfrågor. Den nära relationen mellan offer och förövare i fall om våld i nära relation kan ställa till problem vid definitionen av ansvarsfrågor, då det i sin tur fordrar klara gränser i relationen mellan offer och förövare (ibid., s.56). Följden kan bli att kvinnors självständighet och sådant som visar på kvinnors fysiska motstånd blir föremål för omtolkning då det är egenskaper som inte korrelerar med det ideala offret. För att kvinnan ska framstå som offer krävs det enligt Steen (2003, s.58) att hon inte kan anses som delaktig i våldet, eller kan fördömas för det. Jarnkvist och Brännström (2019, s.4703) nyanserar bilden avseende motsättningen mellan offerskap och aktörskap genom att beskriva hur kvinnor på olika sätt relaterar till dikotomin vid framställningen av sig själva. En kvinna i deras studie presenterar ett kontra-narrativ till "master narrative" om det ideala offret och beskriver att hon inte har någon skuld för sin viktimisering, men trots det beskriver hon sig inte som ett offer som är passivt, svagt och sårbart. Istället framställer hon sig som rationell och som att hon har makt att hantera situationen (ibid.). Sammantaget kan nämnda motsättning mellan offerskap och aktörskap i konstruktionen av det kvinnliga offret för våld i nära relation sägas representera Leisenring's (2006, s.327) konstaterande att tillgängliga offerdiskurser både möjliggör och begränsar våldsutsatta kvinnors självkonstruktion och självrepresentation.

2.1.3 Framställning av kvinnan i offentligt tryck

Två studier har studerat hur offret konstrueras i offentligt tryck i form av propositioner respektive domstolsprotokoll från Högsta domstolen och hovrätten (Ekström 2012; Burman 2010). Två diskurser om kvinnlig viktimisering var framträdande i Burmans (2010, s.179) analyserade domstolsprotokoll gällande våld mot kvinnor. Den första benämns som det oskyldiga offret vilken beskrivs som underordnad och försvarslös i relation till mannen och som inte agerar på ett sätt som kan betraktas som "victim precipitation". Det mindre oskyldiga offret beskrivs som provocerande eller som att hon tog en aktiv del i en konflikt med mannen. Dessa konstruktioner menar Burman (2010, s.179) är relaterade till föreställningar om ideala och icke-ideala offer. Vidare förefaller det svårt att tilldela entydig skuld och ansvar för våldet till förövaren i fall där både förnuft och känslor är närvarande och att dessa överväldigande känslor normalt relateras till offret och hennes beteende i relationen (ibid., s.182). Burman (2010, s.184) ställer frågan om vi bör överge tron på straffrätten som ett verktyg för förändring och menar att svaret troligen är nej då hon hävdar att diskurser och konstruktioner i straffrätten inte är statiska eller oföränderliga. Dessa resonemang kan även relateras till diskussionen avseende relationen mellan offerskap, aktörskap och skuld som förts ovan.

En aspekt som knyter an till hur kvinnan uppfattas i rätten är frågan om hur trovärdigheten i hennes berättelse bedöms. Resultatet från Deck och Petersen (2020) studie pekar mot att personer som talar sanningsenligt om en händelse de erfarit upprepade gånger ("repeat-event speaker") bedöms som mindre trovärdiga än personer som ljuger eller berättar sanningsenligt om händelse de varit med om en gång ("single-event speaker"). Deck och Petersen (2020, s.650) betonar att kraven på att målsägande i mål om brott som utgörs av upprepade händelser ska kunna minnas en handling i detalj är problematiskt för hur deras trovärdighet uppfattas. Gällande trovärdighetsbedömning menar Mindthoff, Goldfarb och Alison Behre (2019) att domare ofta påverkas av sina egna förväntningar på hur ett offer bör bete sig. Exempelvis att "riktiga" offer är rädda, hjälplösa, inte klandervärda och att de lämnar en våldsam partner direkt. Det menar författarna leder till att domare är mer benägna att misstro vittnesmål som inte stämmer överens med dessa förväntningar. Författarna betonar vikten av att rättsliga aktörer utbildas om olika aspekter av våld i nära relationer som våldscykeln, kontrollerande beteende och separationsvåld för att undvika att en

trovärdighetsbedömning görs baserat på stereotyper. En ökad förståelse för dessa brottsoffer kan leda till en generell förståelse för varför vissa brottsoffer upplevs som negativa till att samarbeta med rättsväsendet (ibid.).

Att konstruera den våldsutsatta kvinnan i termer av "de andra", och att framställa gärningsmännen och våldet i dessa termer (Wemrell et al. 2019; Burman 2012; Ekström 2012) är ett återkommande tema i litteraturen och benämns gemensamt som att problemet blir "othered". Ekström (2012, s.65) pekar på att konstruktionen av den våldsutsatta kvinnan i propositioner har förändrats från att beskrivas som "vem som helst" till att beskrivas i termer av "de andra" i form av särskilt utsatta grupper. Burman (2012) beskriver att våldsutsatta immigrerade kvinnor genom patriarkala och rasistiska diskurser i rättssystemet konstrueras som "other women", som är oönskade i det svenska samhället när de inte längre uppfyller deras syfte som partners till män i Sverige. Våldet konstrueras som ett icke-svenskt problem och manligt partnervåld, när det kopplas till ojämställda könsrelationer, representeras som något som huvudsakligen andra, icke-svenska män begår (ibid. S.18). Wemrell et al. (2019, s.16) skriver att deras översikt pekar på att IPVAW antas, i kontexten av en stark nordisk jämställdhetsdiskurs, förövas av och mot *andra*, medan våldet i sig tenderar att försvinna från diskussionen. Det antagandet föreligger trots att bilderna av ett offer för våld i nära relation som svagt, hjälplöst och inte i linje med bilden av den svenska jämställda kvinnan, och att bilden av förövaren som en avvikande eller utländsk *annan* i relation till den svenska mannen *inte* passar in med IPVAW's verklighet i Sverige.

2.2 Bakgrund till lagen grov kvinnofridskränkning

Nedan kommer relevant material gällande lagen grov kvinnofridskränkning utifrån dess rättskällor att presenteras.

2.2.1 Presentation av aktuell lagtext

Grov kvinnofridskränkning återfinns i 4 kap § 4a i BrB där det stadgas att en man som begår gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud mot en kvinna han är eller varit gift med samt bott eller bor med under äktenskapsliknande förhållanden ska dömas för grov kvinnofridskränkning (SFS 2013:367). Straffskalan består av fängelsestraff, lägst nio månader och högst sex år (InfoTorg Juridik u.å.).

Rekvisiten för grov kvinnofridskränkning är följande:

1. Gärningarna har begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med, som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden.
2. Gärningsmannen har begått brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap BrB eller har begått brottsliga gärningar enligt 24 § lagen om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person.
3. Var och en av gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla (InfoTorg Juridik u.å.).

2.2.2 Kvinnovåldskommissionen och slutbetänkandet *Kvinnofrid*

Svensk straffrätt utsattes under 1990-talet för en unik granskning och förändring genom Kvinnofridsreformen, då den jämställdhetspolitiska synen på mäns våld mot kvinnor tilläts spela roll i det straffrättsliga lagstiftningssammanhanget. Inom det politiska fältet konstaterades att våldet har en direkt koppling till de strukturella skillnaderna mellan könen (Burman 2013, s.9). Kvinnovåldskommissionen lämnade år 1995 slutbetänkandet *Kvinnofrid* (SOU 1995:60). Regeringen menade att olika åtgärder hade vidtagits under åren som följt, i syfte att öka stödet för brottsoffer. Emellertid fastställdes att ett stort behov av insatser kvarstod. Det gällde bland annat stöd och hjälp för kvinnor som har utsatts för våld och andra övergrepp, samt ett förebyggande arbete mot våldet i största allmänhet och upprepningen av det. Fastän betänkandet innebar lagändringar på ett flertal områden, menade regeringen att våld mot kvinnor i nära relationer är ett samhällsproblem, och kräver därmed åtgärder inom flera områden. En betydande del av förslagen tog därför sikte på olika myndigheters handläggning av ärenden som rör våld mot kvinnor, genom att ge åtskilliga rekommendationer till dessa myndigheter (Regeringen 2015, s.1ff).

2.2.3 Tillkomsten av lagen grov kvinnofridskränkning

I proposition 1997/98:55 föreslogs brottet grov kvinnofridskränkning som ny brottsrubricering, med syfte att ta sikte på upprepade straffbara kränkningar av män som riktas mot nära anhöriga kvinnor. Man ämnade vid bedömningen av straffvärdet att ta särskild hänsyn till det upprepade alternativt systematiska beteendet. Skälet till att

kommissionen i sitt förslag gick ifrån brottsbalkens annars könsneutrala systematik var på grund av det övervägande antalet män som utsätter kvinnor för kränkningar. Grunden till beteendet menar kommissionen är könsskillnader, som i sin tur har sin grund i föreställningen om kvinnors lägre värde i förhållande till män (ibid., s.82).

2.2.4 Normaliseringsprocessen

I propositionen nämns normaliseringsprocessen, vilket är den process då våldet och vidmakthållandet av det gradvis blir ett normalt inslag i relationen (prop. 1997/98:55, s.74f.). Forskning har visat att våld i nära relation är starkt knutet till mannens kontroll och kvinnans underordning i relationen, snarare än till andra personliga problem som förövaren kan tänkas ha, exempelvis alkoholmissbruk eller övergrepp under barndomen. Under normaliseringsprocessen flyttar kvinnan successivt sina gränser för vad som accepteras i förhållandet. Det kan konstateras att det är en mycket stor psykisk påfrestning för en kvinna att leva med en man som misshandlar och hotar. Som en följd av våldet bryts kvinnan ner psykiskt, bland annat genom att hennes självkänsla skadas (ibid., s.75). Avslutningsvis konstateras i propositionen att:

“När det är fråga om upprepade övergrepp kan det vara svårt för den drabbade att hålla isär olika händelser och att i detalj beskriva dem och precisera när och var de har utspelat sig.”

(prop. 1997/98:55, s.75).

“Gärningarna måste enligt kommissionens förslag visserligen preciseras till sin karaktär och ha utförts under en bestämd tidsperiod, men det skall inte krävas att kvinnan tidsmässigt anger varje handling i detalj.”

(prop. 1997/98:55, s.76).

2.2.5 Rekvisitetet var och en av gärningarna utgjort ett led i upprepad kränkning av personens integritet

Rekvisitetet motsvarar gärningar som tar sikte på den personliga integriteten och sker vid upprepade tillfällen (prop. 1997/98:55, s.133). Avseende hur många gärningar som krävs för att kränkningen ska bedömas vara upprepad, beskrivs det i propositionen att gärningarnas karaktär ska utgöra en utgångspunkt, samt att desto allvarligare en gärning är, desto färre gärningar bör krävas. I prop. 1997/98:55 (s.81) stadgas även att domstolen kan, för att styrka att kränkningarna varit upprepade, använda sig av sådana gärningar som inte direkt är föremål för prövning i målet. Syftet med att välja uttrycket “upprepad kränkning” beskriver man i prop. 1998/99:145 (s.12) är att man ska kunna ta hela den utsatta personens situation i beaktning och att hänsyn även ska tas till

omständigheter i det enskilda fallet. Vidare stadgas att det är upp till rättstillämparen att närmare precisera vad som anses omfattas av rekvisitetet "upprepad kränkning" i olika fall, och att domstolen har i uppgift att tolka och tillämpa bestämmelsen med utgångspunkt i omständigheterna i varje enskilt fall (ibid.).

Avseende gärningarnas allvar stadgas i propositionen (prop. 1997/98:55, s.77) att fokus ska ligga på systematiken i beteendet. I bedömningen ska hänsyn tas till att kränkningar av det här slaget inte sällan kan bestå av upprepade, men var för sig relativt lindriga gärningar. I NJA 2003 s.144 stadgas att för att en upprepad kränkning ska anses föreligga måste det vara fråga om flera gärningar som har ett visst tidsmässigt samband. I målet beskriver Högsta domstolen att det varit fråga om flertal kränkande övergrepp från tilltalades sida och att dessa haft ett tidsmässigt samband. Trots att några av gärningarna varit lindrigare, överstiger dessa, med hänsyn till antalet, sammantaget vad som bör krävas för att kränkningen ska bedömas vara upprepad (ibid.).

En ändring av bestämmelsen i 4 kap 4 a § första stycket i brottsbalken trädde i kraft 1999 efter regeringens förslag i prop. 1998/95:145 (s.1). Ändringen innebar att det skulle vara tillräckligt att *var och en* av de åtalade gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning av offrets integritet till skillnad från tidigare då gärningarna *endast* skulle ha varit *i ett led* i en upprepad kränkning. Det man ville åstadkomma med lagändringen var att det inte skulle gälla något formellt krav på ytterligare kränkning, utöver de åtalade gärningarna, för att dömas till ansvar.

2.2.6 Rekvisitetet *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*

Vad gäller rekvisitetet *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* beskrivs i prop. 1997/98:55 (s.133) ett krav gällande gärningarnas karaktär, som följer av de krav som ställs på att gärningarna ska varit ett led i en upprepad kränkning. Vidare konstateras att de flesta brott som omfattas av grov kvinnofridskränkning typiskt sett leder till att den utsatta kvinnans självkänsla skadas men kravet är att den ska skadas allvarligt. Som vägledning beskrivs att självkänslan kan skadas vid lindriga brott genom att gärningen ingår i ett mönster som leder till att den kränkta personen bryts ner. I propositionen (1997/98:55, s.81) fastställs att de sammantagna gärningarna kan leda till att offret bryts ner psykiskt, och att det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett leder till att

självkänslan skadas allvarligt, det behöver således inte bevisas att så har skett i det enskilda fallet (ibid.).

Rekvisiten *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla och var och en av gärningarna utgjort ett led i upprepad kränkning av personens integritet* utgör så kallade normativa rekvisit vilket innebär att värderingen av dessa görs av domstolen oavsett tilltalades egna syften och värderingar (prop. 1997/98:55 s.133). I NJA 2003 s.144 fastställer Högsta domstolen att bedömningen av rekvisitet ska genomföras med beaktande av kvinnans hela situation. Det fastställs vidare att det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt. I det senaste prejudicerande fallet, NJA 2005 s.712, förs emellertid inget utförligt resonemang om på vilken grund man bedömer att målsägandens självkänsla har skadats allvarligt, Högsta domstolen konstaterar enbart att gärningarna måste anses ha varit ägnade att allvarligt skada målsägandens självkänsla.

2.2.7 Betänkande av fridskränkingsutredningen

Regeringen tillkallade 2010 en särskild utredare med uppgiften att bland annat utvärdera tillämpningen av grov kvinnofridskränkning (SOU 2011:85) i syfte att exempelvis identifiera tolkningsproblem och undersöka om målet med införandet av brottet uppnåtts (ibid., s.11). Inom ramen för utvärderingen genomfördes en särskild genomgång av domar avseende åtal för fridskränkingsbrott som överklagats till hovrätterna 2009. Praxisgenomgången visade att upprepade kränkningar begångna mot närstående alternativt tidigare närstående person i majoriteten av fallen dömts till fridskränkning, och inte till de enskilda gärningarna. Det innebär att det har skett en *generell höjning* av av straffvärdet för upprepad brottslighet i nära relation. Man menar således att det särskilt straffvärda i att utsätta en närstående eller tidigare närstående person för upprepade brott har fångats upp i den straffrättsliga bedömningen på ett bättre sätt än tidigare (SOU 2011:85, s.12). Utredningen noterade även vid genomgången av praxis att det i en större del utav fallen ingår förhållandevis *sällan* enbart lindriga gärningar. Utredaren har dock svårt att dra någon säker slutsats om detta, och menar att lindriga gärningar ofta är en del av åtalet gällande fridskränkingsbrott, men ofta vid sidan av mer allvarliga gärningar (ibid.).

Utredningens sammanfattade slutstats blev således att målsättningen med införandet av fridskränkingsbrotten i huvudsak har uppnåtts. Vidare konstateras att man inte finner oklarheter kring hur rekvisiten "upprepad kränkning" och "allvarligt skada självkänslan" ska tolkas eller tillämpas. Därmed ska inga ändringar i den lagtekniska konstruktionen av brottsrubriceringen ske (SOU 2011:85, s.12f.).

2.2.8 Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

Propositionen från 2012 (prop. 2012/13:108) ämnade att verkställa det som man kommit fram till i SOU 2011:85, det vill säga att brottet även ska omfatta skadegörelsebrott och överträdelse av kontaktförbud. Det antogs även genom propositionen en höjning av straffminimum från sex månader till nio månaders fängelse, trots att SOU 2011:85 inte ansåg att någon höjning skulle ske. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2013.

3. Teoretiskt ramverk

För att tolka studiens resultat kommer Christies (2001) teori om det ideala offret, Strobls (2004) två tilläggs punkter och Smarts (1995) kritiskt feministiska teori att användas. Vidare kommer begreppen *law in books* och *law in action* samt förhållandet mellan dessa med utgångspunkt i studiens perspektiv *legal realism* att tillämpas.

3.1 Law in books och Law in action

Law in books och *law in action* beskrivs av Baier, Svensson & Nafstad (2018, s.41) utgöra två olika dimensioner av rätten. Begreppet *law in books* syftar på rättsregler som i första hand uttrycks i de olika rättskällorna i form av normativa satser. *Law in action* berör tillämpningen, användningen och tolkningen av de normativa satserna av exempelvis myndigheter, domstol och polis (ibid., s.40f). Vidare utgör lagar i grunden språkliga konstruktioner, vilket öppnar upp för att dessa kan förstås och tolkas på olika sätt. Ibland kan lagstiftaren välja att använda ett vagt språk i formuleringen av lagar, vilket ytterligare öppnar upp för olika tolkningar och förståelser (ibid., s.31). Som nämnt uttrycks *law in books* i de olika rättskällorna. Dessa avser dels innehållet i specifika lagar

men även i förarbeten, doktrin och rättspraxis (ibid., s.32). En viktig del i att fastställa innehållet i *law in books*, utöver att läsa lagtexten, är att även vända sig till andra rättskällor. Baier, Svensson & Nafstad (2018, s.32) lyfter fram att det vid fastställande av gällande rätt är viktigt att använda sig av de förarbeten som kan kopplas till lagen. Propositionen till lagen utgör ett särskilt viktigt dokument med anledning av att lagstiftaren i dessa utförligt beskriver lagens bakgrund, syfte samt olika remissyttranden. Vidare beskriver Baier, Svensson & Nafstad (2018, s.32) att rättspraxis i form av prejudikat från Högsta domstolen är viktigt att ta hänsyn till när man ska fastställa innehållet i *law in books* eftersom dessa är vägledande och styrande för hur lägre instanser tillämpar och tolkar lagtexten (ibid., s.33).

3.1.1 Operationalisering av *law in books* och *law in action* samt *sociala rekvisit*

Studien har sin utgångspunkt i relationen mellan *law in books* och *law in action*, med perspektivet *legal realism*, som föreskriver att *law in books* får sitt innehåll genom rättens tillämpning, *law in action*. På det viset kommer studien, genom att studera hur rätten tillämpar lagen om grov kvinnofridskränkning, undersöka hur rätten genom rättstillämpningen tillför innehåll till lagen. Det kommer i sin tur sammankopplas med analysen av hur domstolen i rättstillämpningen konstruerar kvinnan som brottsoffer. I *law in books* uttrycks att domstolen vid den rättsliga bedömningen av rekvisiten för grov kvinnofridskränkning ska beakta omständigheter i det enskilda fallet och hela den utsatta personens situation (prop. 1998/99:145, s.12). Den fråga som studien ställer sig är vilka omständigheter i det enskilda fallet, och i den utsatta personens situation, som ges betydelse för rättstillämpningen (*law in action*) och på vilket sätt det således indirekt ger innehåll till *law in books*. I studien benämns det sätt som sociala bakgrundsfaktorer och omständigheter påverkar den rättsliga bedömningen som *sociala rekvisit*. En utgångspunkt för analysen är att det sätt som kvinnan konstrueras av domstolen påverkar den rättsliga bedömningen och att en studie av konstruktionen av kvinnan kan ge svar på vilka *sociala rekvisit* som ges betydelse i rättstillämpningen.

3.2 Christies idealiska offer

För att undersöka hur kvinnan framställs i en rättslig kontext, bedöms Christies teori om Det idealiska offret vara ett relevant teoretiskt ramverk, eftersom att en individ som har hög brottsofferstatus erhåller en högre trovärdighet i det rättsliga systemet, vilket i sin

tur kan öka chansen till upprättelse (Christie 2001, s.47). Sammanfattningsvis beskrivs ett idealiskt offer som:

“[...] en person eller kategori av individer som – när de drabbas av brott – lättast får fullständig och legitim status som offer”. (Christie 2001, s. 47)

Det idealiska offret kan beskrivas som ett barn, en ungdom eller en äldre kvinna som är ute på ett moraliskt ärende, när hon blir attackerad av en okänd främling, med fördel en fysiskt överlägsen samt moralisk underlägsen man (Hydén 2019, s.2f). Det idealiska offret kan vidare sammanfattas med följande punkter (Christie 2001, s.48):

1. Offret är svagt, till exempel sjukt, gammalt eller mycket ungt.
2. Offret är upptaget med ett respektabelt projekt när hon utsätts för brottet.
3. Offret är på en plats som hon inte kan klandras för att vara på.
4. Gärningsmannen är stor och ond.
5. Gärningsmannen är okänd och har ingen relation till offret.

Det ingår även en sjätte punkt i teorin, som föreskriver att offret ska ha tillräckligt mycket inflytande, alternativt inte möter opposition från motkrafter, för att kunna göra sin röst hörd. Studiens författare bedömer emellertid att denna punkt inte utgör en sådan förklarande faktor till varför domstolens *sociala rekvisit* ser ut som de gör (se 3.2.3) till skillnad från teorins övriga punkter. Av den anledningen har denna punkt inte bedömts relevant för studien.

3.2.1 Strobls tilläggs punkter

För att möjliggöra en bredare tolkning av resultatet kommer Strobls (2004) två tillägg till Christies modell att användas. Förutom att uppfylla kriterierna för Christies idealiska offer som nämns ovan, menar Strobl (2004, s.298) att offret även:

1. måste samarbeta med både polisen och domstolen i alla lägen
2. inte har uppträtt provocerande gentemot förövaren.

3.2.3 Operationalisering av Det idealiska offret

Studien ämnar att studera hur kvinnan som brottsoffer konstrueras i rättstillämpningen och på vilket sätt konstruktionen kan förstås som att sociala bakgrundsfaktorer, i form av *sociala rekvisit*, ges betydelse i rättstillämpningen. Av den anledningen bedöms Det idealiska offret utgöra ett förklarande ramverk till varför domstolens *sociala rekvisit* ser

ut som de gör. Det är möjligt att erkännande av kvinnans brottsofferstatus påverkas av de faktorer som teorin om det idealiska offret beskriver.

I studien kommer Christies och Strobl's kriterier att kategoriseras som fyra teman. *Offrets svaghet och gärningsmannens överlägsenhet*, som innefattar Christies punkt ett och fyra. *Offrets klandervärdhet* som innefattar Christies punkt två och tre samt Strobl's tilläggs punkt två. *Samarbete med rättsväsendet* som motsvarar Strobl's tilläggs punkt ett samt *Offrets relation till gärningsmannen* som motsvarar Christies punkt fem. Gällande offrets svaghet och gärningsmannens överlägsenhet innefattar det fysisk såväl som psykisk underlägsenhet och övertag. Ett exempel som aktualiserar teorins teman är att kvinnans delaktighet i bråk eller om hon ägnat sig åt icke-respektabla projekt, som alkoholkonsumtion, kan ges betydelse för rättens bedömning i form av ett *socialt rekvisit*. Vidare kan man tänka sig att betydelsen av kvinnans samarbete med rättsväsendet kan ta sig form genom att det anses positivt att kvinnan berättat om händelserna på ett konsekvent sätt kontra negativt, om kvinnan påstår att hon inte minns det hon berättat om i ett tidigare skede av rättsprocessen.

Det ska nämnas att studiens författare är medvetna om att det idealiska offret tydligt könar offer och gärningsman, vilket gör att den kan uppfattas som sexistisk eftersom den stärker de föreställningar som finns om kvinnor och män. Materialet kommer därför även analyseras utifrån Smart's feministiska, kritiska perspektiv på rätten i syfte att exponera på vilket sätt rätten möjligen producerar och reproducerar könsroller och könsskillnader.

3.3 Smarts feministiska teori

Steen (2011, s.221) beskriver i boken *Social kontroll - övervakning, disciplinering och självreglering* att Carol Smart (1995) är ett exempel på en forskare som i en foucauldiansk anda analyserar rätten som en genuspraktik. Enligt Steen (2011, s.221) problematiserar Smart frågor rörande rättsväsendet, makt och feminism. Smart menar att olika diskurser är mer eller mindre normaliserade och betraktar gällande förhållandet mellan könen, inte rättsväsendet och lagen som något som är neutraliserande i sin natur. Utifrån Steen's (2011, s.221f.) beskrivning menar Smart att rätten skapar normer för olika personlighetstyper och beteenden eftersom

rättsväsendet och lagen utgör reglerande praktiker som både producerar och reproducerar ojämlikhet mellan könen. De normativa personlighetstyperna och normativa beteendena ligger sedan till grund för rättens bedömning och värdering av olika beteenden och handlingar (ibid.). Enligt Smart's synsätt bör man överge tanken om att rätten kan agera könsneutralt och istället betrakta rätten som ett system som både producerar och reproducerar könsskillnader samt polariserade könsidentiteter. Rätten anses med ett sådant perspektiv vara könsinfluerad, av den anledningen bör man ställa frågor om hur kön fungerar i rätten samt hur rätten är en del av att producera och reproducera kön. (Smart 1995, s.191f). Samuels (2013, s.129) beskriver att Smart menar att det är problematiskt att ha en alltför stor tillförlitlighet till att rättsväsendet kan lösa problem. Trots det betonar Smart enligt Samuels (ibid.) att man bör engagera sig i rätten och studera vilka möjligheter som finns att utveckla ett rättsväsende som svarar mot kvinnors och andra marginaliserade gruppers behov. Exempelvis menar Smart att rättens makt är inskrivet i ett större system av makt, nämligen patriarkatet och hon hävdar att:

“Although many of these legal wrongs [against women] have been modified, we still have modern versions of banning or outlawing. The old, established strategy returns in modified forms”

(Smart 1995, s.226)

3.3.1 Operationalisering av Smart's kritiskt feministiska teori

Lagen om grov kvinnofridskränkning är inte könsneutral då den förutsätter en manlig förövare och ett kvinnligt offer. Det anses därmed, med Smart's teoretiska utgångspunkt, möjligt att exponera intressanta konstruktioner och diskurser avseende hur man från rättens sida producerar och reproducerar könsskillnader och könsidentiteter. Enligt Smart's synsätt kan konstruktionen av kvinnan bli normativ och därav ges betydelse i rättstillämpningen. I ett första steg undersöks på vilket sätt kvinnan konstrueras, och hur konstruktionen förhåller sig till bilden av det idealiska offret och ges betydelse i rättstillämpningen i form av *sociala rekvisit*, för att sedan studera hur det kan sägas medföra att rätten producerar och reproducerar könsskillnader. Det kan möjligen vara så att kvinnan, för att domstolen ska bedöma rekvisiten som uppfyllda, behöver framställas i enlighet med bilden av det idealiska offret som i sin tur kan sägas illustrera en stereotyp föreställning av kvinnligt och manligt. Smart's utgångspunkt är rättssociologiskt relevant eftersom lagen och rättssystemet enligt henne skapar

normativa föreställningar om beteenden och personlighetstyper som ligger till grund för rättens bedömning.

4. Metod

Studien antar en explorativ ansats vilket av Hart (2018, s.67) beskrivs som en studie där målet är att undersöka genomförbarhet av vidare studier. Det verkställs genom att indikera vad som möjligen är relevant att studera mer djupgående, eller att belysa ett problem alternativt en process. I förhållande till studiens syfte ämnar studien att belysa dels hur brottet och kvinnan konstrueras i domarna och dels hur dessa konstruktioner bidrar med innehåll till lagen. Det anses kunna belysa processen och eventuella problem med den för att således lägga grunden till en hypotes som är möjlig att bedriva framtida forskning på.

4.1 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Utgångspunkten för studien är socialkonstruktivistisk, vilket innebär att en syn på att sociala företeelser och kategorier skapas genom socialt samspel och befinner sig i ett tillstånd som är föränderligt (Bryman 2018, s.58). Det innebär att kategorierna i sig inte har någon essens, utan dess mening konstrueras genom det sociala samspelet (Bryman 2018, s.59). Exempelvis är föreställningar av kategorierna *kvinnlighet* och *offerskap* utifrån detta synsätt socialt konstruerade. Språket och verkligheten kan inte skiljas från varandra enligt denna utgångspunkt, språket fungerar snarare som en styrande mekanism som får oss att betrakta saker på ett visst sätt (Bergström & Boréus 2018, s.27). Det finns alltså ingen neutral representation av någonting, utan människors medvetanden skapar olika sätt att se på världen, genom språket (ibid.). Det blir därför relevant att med en socialkonstruktivistisk utgångspunkt och en diskursanalytisk ansats undersöka hur brottet *grov kvinnofridskränkning* och *kvinnligt offerskap* socialt konstrueras i domar.

4.2 Metod för insamling av domar

I studien har tidigare forskning, material från rättskällor samt domar inhämtas. Studien använder sig därmed endast av sekundärdata som kännetecknas av material som en annan forskare eller myndighet har samlat in (Bryman 2018, s.384). Vid insamling av domarna har ett stratifierat målstyrt urval använts, som enligt Bryman (2018, s.496 f.)

kännetecknas av ett strategiskt tillvägagångssätt där relevant data väljs ut med utgångspunkt i forskningsfrågan. Det innebär för denna studie att inklusions- och exklusionskriterier formulerats av forskarna själva och att domar som utifrån dessa anses relevanta av forskargruppen väljs ut. Därmed kommer resultaten i denna studie inte kunna generaliseras.

4.2.1 Urval

Domarna som inkluderats i studien har inhämtats från databasen InfoTorg Juridiks rättsbank som bland annat tillhandahåller domar, förarbeten och författningar. Domarna i denna studie innefattar fall från 14 av 48 tingsrätter i Sverige rörande grov kvinnofridskränkning och är 20 till antalet, vilket har styrts av den så kallade *mättnadspunkten* som kan förstås utifrån Langes (2005, s.183) resonemang, att urvalets storlek vilar på om forskningsfrågan kan besvaras med det befintliga materialet eller inte. I samtliga domar har parterna haft en heterosexuell relation där målsägande är kvinna och tilltalad är man. Domarna har valts ut efter inklusions- och exklusionskriterier, (se *bilaga 2*) och för att studera eventuella skillnader har lika antal friande och fällande domar valts ut. I fyra av studiens friande domar döms gärningsmannen för enskilda åtalpunkter istället för grov kvinnofridskränkning, dessa inkluderas för att möjliggöra analys gällande huruvida dessa skiljer sig från övriga domar. Eftersom lagen grov kvinnofridskränkning reviderades år 2013 (prop. 2012/13:108) har domar från år 2014 till och med 2021 valts ut, för att kunna studera ett aktuellt rättsläge. Vid urvalet av material kunde en stor del av befintliga domar sällas bort då dessa uppfyllde det första exklusionskriteriet, att ansvarsfråga i brott annat än grov kvinnofridskränkning utgjorde en betydande del av domen. Domar avgjorda enligt lagens lydelse före lagändringen 2013 kunde även sällas ut inledningsvis.

4.3 Metod för analys av data

Studien har en kvalitativ ansats och analyseras utifrån en kritisk lingvistisk utgångspunkt med fokus på ordval och syntax, hemmahörande inom den kritiska diskursanalysen. Kritisk diskursanalys innebär arbete med analysverktyg som möjliggör analys av text på flertalet nivåer (Boréus & Seiler Brylla 2018, s.305). Analysmetoden har samhällskritiska inslag och kan användas för att undersöka olika ideér och hur de reproduceras, exempelvis sexism i olika former (ibid., s.306). Diskurser är viktiga att

analysera eftersom de påverkar människor och samhället på tre sätt menar Fairclough (Boréus & Seiler Brylla 2018, s.309), de konstruerar olika identiteter, uttrycker föreställningar om hur något är eller bör vara och bidrar till att bestämma hur relationer mellan grupper inrättas. Kritisk diskursanalys anknyter därmed till ett konstruktivistiskt synsätt (ibid.).

Kritisk lingvistik är ett angreppssätt som är språkligt inriktat (Bergström & Boréus 2012, s.297). Inom analysmetoden arbetar man med texter i relation till deras kontext, och fokuserar ofta på att det gemensamma språket har en styrande makt för vad som "får" sägas. Grundidén i den kritiska lingvistikens syntaxanalys är att det inom varje språk finns flera olika tankemodeller för hur man kan beskriva relationer och skeenden. Det innebär att vid beskrivning av ett skeende väljer man bland dessa olika tankemodeller, och lägger således på ett perspektiv på världen som går att exponera genom att studera meningsbyggnad och ordval. Perspektivet som väljs vid beskrivning av ett skeende kan beskrivas genom begreppet *transitivitet* (ibid., s.280). I denna studie fokuserar analysen på hur domstolen beskriver skeenden i syfte att studera argumentationen kring rekvisiten samt hur det kvinnliga brottsoffret konstrueras för att sedan skapa en förståelse av det med hjälp av studiens teoretiska ramverk.

4.3.1 Fowlers analysmodell

I en analys av hur skeenden beskrivs menar Bergström och Boréus (2012, s.280) att man kan använda sig av en begreppsapparat som betecknar olika element i beskrivningen. Studien kommer använda sig av Fowlers modell för analys av beskrivningar av skeenden (Fowler 1991 i Bergström & Boréus 2012, s.280). Med fokus på skeenden möjliggörs undersökning av hur beskrivningen av skeenden exponerar hur en avsändare, i denna studie, domstolen, framställer samhällliga processer (ibid.).

Bergström och Boréus (2012, s.281) beskriver att *transitiviteten* har tre grundstenar: processer, deltagare och omständigheter. *Processer* kan vara av olika slag och man skiljer mellan *handlingar* och *händelser*. En handling är något som utförs avsiktligt av någon medan en händelse är något som inträffar utan att någon avsiktligt har handlat (ibid.). En våldshandling beskrivet som en händelse kan formuleras som "det uppstod ett bråk mellan kvinnan och mannen" och som en handling kan det formuleras som "mannen slog

kvinnan i magen”. Processer kan vidare vara materiella, verbala och mentala (ibid., s.281). Materiella processer påverkar något fysiskt, exempelvis att det uppstår bråk eller att någon slår någon annan. Verbala processer uttrycks med verb och har med tal och uttryck att göra. En verbal handling kan beskrivas som “kvinnan berättar” eller “domstolen konstaterar”. En verbal händelse kan beskrivas som att “ett gräl uppstod mellan polisen och hans sambo” (ibid.). Ett exempel på en mental handling är “kvinnan avsåg att lugna ner mannen” medan mentala händelser beskrivs som att få en uppenbarelse, få ett infall eller att drömma (ibid., s.282). Transivitetens andra grundsten är *deltagare* och kan delas in i *aktörer* och *mål för processer* (ibid., s.282). Aktören är någon som handlar medan målen kan vara både mänskliga och icke-mänskliga. De mänskliga deltagare som är mål för handlingar kallas för *mottagare*, exempelvis en kvinna som utsätts för en mans våld, medan icke-mänskliga deltagare som påverkas av handlingen kallas för *objekt*. Exempelvis i uttrycket “mannen slog kvinnan i magen” finns det en aktör, mannen, och en mottagare, kvinnan. Den tredje grundstenen är *omständigheter* och kännetecknar beskrivningar av tid och plats, exempelvis “mannen slog kvinnan i magen i deras gemensamma lägenhet den 12 april 2018”.

Bergström och Boréus (2012, s.282) menar att med hjälp av dessa element (se *bilaga 3*) kan väsentliga delar beskrivas av hur ett skeende skildras språkligt. Nästa steg enligt analysmetoden är att ställa den studerade textens syntax mot andra möjliga sätt att beskriva skeenden. Här används begreppet transformation som refererar till beskrivningar av skeenden som har en mer fullständig eller grundläggande form än andra. Ett skeende som uppfattas bestå av handlingar eller händelser och deltagare kan även beskrivas på ett sätt som gör att vissa element suddas ut i beskrivningen av skeendet. En situation som uttrycks, “mannen slog kvinnan i magen i deras gemensamma lägenhet den 12 april 2018” kan transformeras till “det uppstod ett bråk i lägenheten” och således suddas deltagarna ut. Bergström och Boréus (2012, s.282) beskriver att man exempelvis kan vara intresserad av att studera om en process beskrivs som en handling eller en händelse. Om en process beskrivs som en handling tilldelas bestämda deltagare i processen ansvar för att något inträffar vilket inte sker om processen beskrivs som en händelse. Om ett bråk beskrivs som en händelse kan det indikera att avsändaren inte vill ta ställning till vem som bär skulden för att bråket inträffade (ibid. s.282). Det kan vidare vara av intresse att studera vilka sorters

handlingar som olika aktörer beskrivs utföra i texten, exempelvis vilka aktörer som beskrivs som materiellt handlande (ibid.).

Nominalisering och *passivering* är två viktiga transformationer som rör processer (ibid., s.282). En nominalisering innebär att verb eller adjektiv som används för att mer fullständigt beskriva olika processer ersätts med substantiv vilket gör att deltagare kan suddas ut från processerna (ibid. s.283). Ett exempel på en nominalisering är att "kvinnor blir i allt högre utsträckning misshandlade av män" istället skrivs som "kvinno våldet ökar". Även passivering är intressant att studera när det gäller att undersöka om de mänskliga deltagarna i skeendet beskrivs som aktörer eller mottagare. Passivering innebär att en process med aktörer beskrivs så att mottagaren står i fokus, alternativt att aktören helt utelämnas i beskrivningen av skeendet (ibid., s.283), genom att exempelvis skriva "kvinnan blev slagen i magen". Användning av passivering och nominalisering kan vara ett sätt att undvika att peka ut aktörer men även att dölja orsakssamband och tillskrivande av ansvar (ibid., s.283f.). Bergström & Boréus (2012, s.284) menar att användningen av dessa transformationer kan ha en mystifierande effekt, men betonar dock utifrån Fairclough (1994, s.82) att orsaken till användningen inte behöver vara ideologisk. Det kan även bero på utrymmesbrist eller att en aktör i sammanhanget är irrelevant, självklar eller okänd.

4.3.2 Analysmetodens användbarhet

Analysmetoden är användbar för att exponera vilket perspektiv tingsrätten i domarna utgår ifrån när de beskriver en relation eller ett skeende, i syfte att studera hur tingsrätten konstruerar brottet grov kvinnofridskränkning och det kvinnliga brottsoffret. Användbarheten motiveras utifrån Steens (2011, s.228) påstående om att ett rättegångsförfarande kan ses som en diskursiv praktik som konstruerar, i denna studie, grov kvinnofridskränkning, som fenomen. Domen, som dokumentation av rättsprocessen, är intressant menar Steen (2011, s.228) då den kan betraktas som ett uttryck för politiskt sanktionerade normer för individers handlande. Analysmetoden lämpar sig bra för att undersöka om något som inträffat beskrivs som en handling eller en händelse, eftersom det får konsekvenser för hur de olika deltagarna ges ansvar för det som inträffat (Boréus & Seiler Brylla 2018, s.345). Vem som ges ansvar för det som inträffat kan tänkas vara sammankopplat med vilka roller man tillskriver olika deltagare,

exempelvis rollerna kvinna/man, offer/förövare samt mottagare/aktör. Finns det framställningar som indikerar på att kvinnan beskrivs mer i termer av en aktör, exempelvis att hon bedöms vara delaktig i våldet, är det möjligt att kvinnan framställs som ansvarig för det som inträffat och att det således utgör ett *socialt rekvisit* som ges betydelse för tingsrättens bedömning. Frågan är följaktligen vad det ger för konsekvenser i termer av vilka könsroller som rätten reproducerar. Finns det som Burman (2010) pekar på, en begränsad möjlighet att inom den straffrättsliga diskursen både ses som ett offer och en förövare? Reproducerar rätten könsroller som bidrar till att kvinnan inte kan framställas som en aktör för att ses som ett idealiskt offer och således anses vara värdig straffrättsligt skydd?

4.4 Analysens tillvägagångssätt

Analysens första steg är att samtliga utvalda domar analyseras enligt studiens analysmodell (se *bilaga 3*). Det görs med syftet att studera hur tingsrätten beskriver målsägandens och tilltalads handlingar samt genom att sortera mellan handlingar och händelser. Fokus ligger även på vem som beskrivs vara aktör respektive mottagare i beskrivningen av ett skeende samt huruvida transformationer används i beskrivningen av skeenden. Särskilt fokus har även lagts vid på vilket sätt tingsrätten beskriver att lagens rekvisit bedöms uppfylla eller inte. Den inledande analysen av materialet sorterades utifrån tre teman. 1. *Handling, händelser och passiveringar* i syfte att avgöra huruvida skeenden i domen övervägande beskrivs som en handling, händelse eller som en handling med passivering. 2. *Tilltalades aktörskap* vilket innehåller beskrivningar som uttrycker tilltalades aktörskap på olika vis, och även målsägandens mottagarskap i relation till tilltalades aktörskap. 3. *Målsägandens aktörskap* innehåller beskrivningar som uttrycker målsägandens aktörskap på olika vis, och även tilltalades mottagarskap.

Nästa steg i studiens analys är att utifrån den kunskap som genererats av diskursanalysen analysera vilket innehåll rätten i sin tillämpning bidrar med till *law in books*. Analysen kommer genomföras i tre olika steg. Det första steget är att analysera hur rätten konstruerar brottet grov kvinnofridskränkning genom dess tillämpning av de två rekvisiten *led i upprepad kränkning av personens integritet* och *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. Syftet är att studera hur detta förhåller sig till *law in books*, i form av lagtext, förarbeten och rättspraxis, för att sedan utreda på vilket sätt

konstruktionen av kvinnan och beaktande av *sociala rekvisit* ges utrymme i bedömningen. Studien utgår från antagandet om att hur ett skeende beskrivs påverkar hur kvinnan som offer konstrueras av domstolen vilket kan bedömas i relation till de kriterier som Christe (2001) och Strobl (2004) ställer upp. Konstruktionen av kvinnan, i relation till bilden av det idealiska offret, bedöms i studien utgöra en förklarande faktor till varför de *sociala rekvisiten* ser ut som de gör. För att underlätta analysen har studien utifrån Christies och Strobbs tilläggs punkter utformat fyra olika teman: *Offrets svaghet och gärningsmannens överlägsenhet, Offrets klandervärdhet, Samarbete med rättsväsendet samt Offrets relation till gärningsmannen*. Resultatet från analysen utifrån dessa fyra teman kommer vidare analyseras utifrån utifrån Smart's (1995) feministiska, kritiska perspektiv på rätten som ett system som är med och producerar och reproducerar könsroller och könsskillnader. Det sista steget är att analysera på vilket sätt dessa två konstruktioner i form av *law in action*, domstolens konstruktion av brottet och kvinnan som brottsoffer, kan sägas bidra med innehåll till *law in books* gällande brottet grov kvinnofridskränkning. Exempel på analysens tillvägagångssätt återfinns i *bilaga 4*.

4.5 Metodologiska överväganden

I studien har ett antal överväganden skett, vilket har medfört några begränsningar i studien. För det första valdes en icke-generaliserbar urvalsmetod, med hänvisning till studiens explorativa ansats anses det dock inte som ett övervägande problem i studien. Tanken är att resultaten ska kunnas forskare vidare på, förslagsvis med en metod då resultaten går att generalisera. För det andra har materialet avgränsats till att enbart omfatta tingsrättsdomar, vilket kan innebära att domen har överklagats och ändrats, med hänsyn till samma argument som ovan bedöms denna begränsning inte påverka studiens relevans. För det tredje har ett val gjorts att endast undersöka tingsrättens bedömning i domarna. Det innebär att argumentation från åklagare eller försvarsadvokat, samt målsägandens och tilltalads syn på saken inte tas hänsyn till. Det är en begränsning att ett vidare perspektiv inte vägs in, men det bedöms i denna studie, med hänsyn till syftet, inte vara relevant att undersöka det. Det kan snarare belysa relevans för framtida forskning, med hänsyn till den explorativa ansatsen.

4.6 Validitet

Validitet är ett betydelsefullt kriterium med syfte att utvärdera forskningsdata, menar Lange (2005, s.183) och konstaterar att diskursanalys fokuserar på en detaljerad analys som går på djupet i materialet, och med tanke på konstruktionen av diskursen i sig, kan ett litet urval vara tillräckligt. (ibid.). Studiens explorativa ansats, med syfte att undersöka möjligheterna för framtida studier inom samma fält, är ytterligare ett argument för mindre urval och djupare analys.

För att åstadkomma hög validitet i en diskursanalytisk studie är det av vikt att man väljer ut konkreta texter som speglar den valda diskursen, i annat fall kan studiens validitet ifrågasättas. I denna studie bedöms domar samt lagens rättskällor vara tillräckligt för att finna diskurser som för frågeställningarna är relevanta. För att vara transparent som forskare i en diskursanalytisk metod, vars resultat ibland beskyllts för att vara svårtolkade och icke-objektiva (Boréus & Seiler Brylla 2018, s.341), vilket också påverkar validiteten, är det av vikt att man tydligt presenterar och motiverar överväganden och tolkningar som gjorts samt ingående förklarar sina urvalsprinciper (Bergström & Boréus 2012 s.289). I denna studie genomförs det under 4.2.1, 4.4 och 4.5. Bedömningen av hur trovärdig slutsatserna av en studie blir, grundar sig i övertygelsen av att det finns flertalet möjliga skildringar av en social verklighet (Bryman 2018, s.75), som ligger i linje med studiens utgångspunkt social konstruktivism. I syfte att säkerställa att slutsatserna som dras kan anses trovärdiga har författarna i studien tydligt redogjort för hur undersökningen utförts för att besvara studiens frågeställningar. Skribenterna reserverar sig emellertid för att andra tolkningar än våra kan vara lika valida.

4.7 Reliabilitet

Bergström & Boréus (2018, s.41) menar att reliabiliteten och därmed intersubjektiviteten i en diskursanalytisk studie skiljer sig från en kvantitativ studie i den mening att studien inte lika enkelt kan upprepas med exakt samma resultat. Det är därmed i en diskursanalytisk studie enligt Bergström & Boréus (ibid.) av vikt att vara transparent och motivera resultaten väl, för att läsaren ska kunna rekonstruera alla steg som tagits i studien vilket bidrar till en god reliabilitet. Av den anledningen har studien utförligt beskrivit tillvägagångssättet och även valt att styrka de tolkningar som gjorts

med citat och redogörelser från texten, vilket rekommenderas av Bergström & Boréus (ibid.).

Samtliga i forskargruppen har använt samma mall vid genomförande av diskursanalysen. Forskargruppen har upprätthållit en god kommunikation och en kritisk diskussion har förts gällande hur datan ska analyseras och tolkas, i syfte att uppnå en hög reliabilitet. Möjligheten att samtliga forskare inte gör en identiskt tolkning kvarstår emellertid. Denna studie bygger på att tolka och analysera hur en viss uppsättning data kan förstås utifrån en diskursiv ansats, vilket gör att tolkningen kommer färgas av vad forskarna har för förförståelse och personlig inställning till ämnet. Det innebär att en annan forskare som studerar samma material utifrån samma analysmetod och teoretiska ramverk inte ovillkorligen kommer dra samma slutsatser. Enligt Bryman (2018, s.470) är det därför av vikt att säkerställa att vi som forskare inte medvetet låtit oss påverkas av personliga värderingar vid utförande av studien, vilket grundar sig i antagandet om att man inte i samhällsvetenskaplig forskning kan uppnå fullständig objektivitet. Det betonar ytterligare vikt att upprätthålla en kritisk dialog författarna emellan vid analys av data och när slutsatser ska dras. För att säkerställa studiens reliabilitet finns vidare möjlighet att begära ut målnumren av studiens författare som av etiska skäl har fingerats i studien.

4.8 Etiska överväganden

Studiens material består av sekundärdata och materialet är därmed offentligt. Offentligt material har genomgått granskning exempelvis i form av sekretessfrågor, men det är ändå av vikt att forskningsetiska principer tas i beaktning (Bryman 2018, s.384). Alla enskilda domar genomgår en sekretessprövning innan dessa offentliggörs. Om fallet anses uppfylla kriterier för sekretess kan hela eller delar av domen vara sekretessbelagda. Domarna som valts ut i denna studie är offentliggjorda enligt offentlighetsprincipen, varför det enligt Lindstedt (2019 s.254) inte föreligger etiska hinder att citera hela eller delar från den typen av handlingar eller att använda dem som material för exempelvis en diskursanalys. På grund av att personuppgifter inte är relevant information för vår studie samt för att kunna säkra konfidentialitetskravet som dels innebär krav på avidentifiering av personer som ingår i forskningen (Lindstedt 2019 s.53), kommer ingen information som i vår studie kan härleda till privatpersoner i domarna att tas med. För att avidentifiera deltagarna används benämningarna

målsägande och tilltalad, förkortat [MS] och [TT] i citat. Målnumren kommer vidare fingeras genom att benämna målen som M1-M20. En fullständig lista över målnummer bevaras av studiens författare och kan lämnas ut vid begäran i syfte att replikera eller säkerställa studiens resultat.

5. Resultat

En fullständig redovisning av studiens resultat utifrån diskursanalysen återfinns i *bilaga 5*. Nedan följer en sammanfattning av studiens resultat med utgångspunkt i teman formulerade utifrån analysmetoden, *Handlingar, händelser och passiveringar, Tilltalads aktörskap* och *Målsägandens aktörskap*. I studiens material är M1-M10 fällande domar, i dom M11-M15 och M17 frias tilltalad helt och i dom M16 och M18-M20 döms tilltalad för enskilda åtalpunkter istället för att dömas till ansvar för grov kvinnofridskränkning.

5.1 Handlingar, händelser och passiveringar

I studiens material av friande domar noteras en tendens att övervägande beskriva skeenden som händelser utan deltagare, snarare än handlingar med uttryckta deltagare (se M12, M15). På det viset undviks tilldelande av ansvar för det som inträffat. I övriga friande domar beskrivs skeenden övervägande som handlingar med mer eller mindre tydligt uttryckta deltagare vilket möjliggör att ansvar kan tilldelas till en bestämd person. I tre domar (M11, M13 och M17) förekommer flera beskrivningar av skeenden som innehåller passiveringar, vilket möjliggör att aktören döljs och således tilldelas ingen person ansvar. I tre av domarna där tilltalade döms för åtalpunkterna separat (M16, M18 och M19), noterades återkommande beskrivningar av skeenden som handlingar med uttryckta deltagare, dock i varierande utsträckning, vilket möjliggör att ansvar tilldelas. Två av studiens friande domar (M14 och M20) står ut från det övriga materialet i den mening att det inte förekommer särskilt många beskrivningar av skeenden. En dom (M14) består mestadels av beskrivningar av målsägandens och vittnens uppgifter och i den andra (M20) är det svårt att avgöra om majoriteten av skeendena beskrivs som handlingar eller händelser.

I en övervägande del av de fällande domarna beskriver tingsrätten skeendena som handlingar med tydligt uttryckta deltagare, vilket möjliggör att ansvar tilldelas till en bestämd person. Särskilt kan noteras att i tre av de fällande domarna (M6, M7 och M10)

beskriver tingsrätten även åtalpunkter, som inte bedöms styrkta, som handlingar med uttryckta deltagare. En av studiens fällande domar (M4), skiljer sig från övriga fällande domar på så sätt att tingsrätten övervägande beskriver skeenden som händelser utan uttryckta deltagare vilket i sin tur leder till att ingen tilldelas aktörskap.

5.2 Tilltalads aktörskap

I majoriteten av studiens friande domar, sju stycken (M11-M15, M17 och M20), uttrycks tilltalades aktörskap och således målsägandes mottagarskap inte på ett tydligt sätt av tingsrätten. Det gör sig gällande genom att tingsrätten antingen inte nämner tilltalad i särskilt hög utsträckning, att tilltalades aktörskap tydligt förnekas av tingsrätten, och/eller att tilltalades aktörskap döljs från beskrivningen när tingsrätten beskriver hur målsäganden påverkats av situationen. I tre av domarna där tilltalad döms för enskilda åtalpunkter uttrycks tilltalades aktörskap tydligt av tingsrätten (M16, M18, M19). I flera av dessa beskrivningar uttrycks även målsägandens mottagarskap av tilltalades handlande.

I studiens domar där tilltalad döms för enskilda åtalpunkter samt i samtliga fällande domar resonerar tingsrätten kring huruvida rekvisiten (se 2.2.1) bedöms uppfyllda. Den tidsperiod som gärningarna omfattas av är i dessa domar mycket varierande, cirka tre till tolv månader. Det skiljer sig från de helt friande domarna där tingsrätten inte bedömer att lagens andra rekvisit, att tilltalad har begått gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud, är uppfyllt och genomför således ingen bedömning av tidsperioden eller av resterande rekvisit.

I de fyra friande domarna (M16, M18-M20) där tilltalad döms för enskilda åtalpunkter avser målen mellan tre till sex gärningar och samtliga avser misshandel. Tingsrätten berör frågan om gärningarnas karaktär och nämner exempelvis att våldet inte varit av allvarigare slag, (M16, M18) eller att våldet varit av begränsad omfattning (M19). De berör även frågan om det tidsmässiga sambandet mellan händelserna, emellertid genomförs det enbart i M16, där gärningarna skett över en längre tidsperiod, och i M20 där man, delvis med hänsyn till det tidsmässiga sambandet mellan åtalpunkt 1-3 och tiden som gick mellan dessa och den sista gärningen, inte bedömer att gärningarna uppfyller lagens rekvisit. I anslutning till att kravet på tidsmässigt samband inte bedöms

uppfyllt refererar tingsrätten även till omständigheter som att gärningarna framstår som ett utslag för parternas konfliktfyllda förhållande (M16) och "omständigheter i samband med händelserna" (M20) i bedömningen. I dom M18 och M19 resonerar tingsrätten inte gällande det tidsmässiga sambandet. Emellertid noteras i M19 att tingsrätten i samband med bedömningen om huruvida rekvisiten är uppfyllda även här refererar till en omständighet, nämligen de "svårhanterliga omständigheterna" som präglar parternas relation (M19). Det kan noteras att tingsrätten lägger mest fokus på att resonera kring om rekvisitet "upprepad kränkning" bedöms uppfyllt genom att lägga fokus vid gärningarnas karaktär och det tidsmässiga sambandet. Det förefaller som att denna bedömning även har en koppling till huruvida man bedömer att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada målsägandens självkänsla eftersom tingsrätten antingen genom att konstatera att "upprepad kränkning" inte föreligger konstaterar att "ägnade att allvarligt skada självkänslan" inte heller bedöms uppfyllt, alternativt att man refererar till gärningarnas karaktär vid konstaterande att det sistnämnda inte bedöms uppfyllt.

I de fällande domarna (M1-M10) avser målen mellan fyra och sju gärningar och sju av domarna innefattar andra åtalpunkter än misshandel, exempelvis olaga hot och ofredande. Av de resterande fällande domarna innefattar M6 och M3 enbart misshandel, där M6 innefattar sex fall varav ett bedöms vara av allvarlig art till skillnad från M3 som innefattar fyra fall av normalgraden. I dom M4, som innefattar sex åtalpunkter, preciseras inte gärningarna och deras natur i tingsrättens bedömning. I två av de fällande domarna refererar tingsrätten till att antalet gärningar överstiger vad som krävs för att kränkningen av målsägande ska bedömas som upprepad (M4, M10). Tingsrätten berör vidare frågan om gärningarnas karaktär i samtliga fällande domar. Exempelvis nämner tingsrätten att det är uppenbart att våldet haft en nedbrytande effekt på målsägande (M1) och att gärningarna utgjort ett led i tilltalades kontroll över målsägande (M2). Det förekommer även att tingsrätten menar att gärningarna sedda var för sig inte är särskilt allvarliga (M5, M9) men att gärningarna trots det bedöms vara av sådan karaktär att de varit ägnade att skada offrets självkänsla allvarligt. Vidare refererar tingsrätten även till omständigheter på olika vis i sin bedömning av huruvida rekvisiten bedöms uppfyllda. En sådan omständighet är att gärningarna föregåtts av konflikter (M6) och att det förekommit kontrollerande beteende från båda parter (M8)

där tingsrätten i båda fallen konstaterar att det inte ska ges betydelse för bedömningen. Det förekommer även att omständigheter i form av tilltalades kontrollerande beteende, utöver åtalspunkterna, beaktas (M3, M5, M7) och ges utrymme för att styrka att rekvisiten bedöms vara uppfyllda. I dom M4 bedöms de omständigheter som tilltalad begått gärningarna under utgöra en form av bevisning för att styrka att rekvisiten är uppfyllda. I kontrast till nyss nämnda fall beskriver tingsrätten i M6 att omständigheter som att tilltalad vid något tillfälle kontrollerat målsägandens telefon och hans övriga uppträdande gentemot henne *inte* får någon avgörande betydelse i bedömningen. I samtliga fällande domar (M1-M10) berör tingsrätten det tidsmässiga sambandet mellan gärningarna. Det gör tingsrätten på olika sätt, vanligen enbart genom att konstatera att tidsmässigt samband föreligger eller genom att ange tidsperioden. I två domar (M3 och M7) förs ett längre resonemang. I dom M3 konstaterar tingsrätten att trots att den första gärningen inte inträffat med tidsmässigt samband till resterande tre, så omfattas gärningen av åtalet på grund av omständigheten att tilltalade ständigt betett sig kränkande mot målsägande under hela tidsperioden. På det viset blir tilltalades kränkande beteende, som inte utgör en åtalspunkt, ett agerande som "binder" samman de övriga gärningarna och således bedöms det tidsmässiga sambandet uppfyllt. På samma sätt resonerar domstolen i M7, där det konstateras att det tidsmässiga mellanrummet mellan första och andra gärningen är för långt, men på grund av ofredanden som pågått under perioden "binds" dessa två gärningar samman och det tidsmässiga sambandet anses därmed styrkt.

I studiens material bestående av fällande domar (M1-M3, M5, M7-M8, M10) noterades att det var vanligt förekommande med beskrivningar som uttrycker tilltalades aktörskap och målsägandens mottagarskap. I en dom (M6) finns emellertid exempel på att tilltalades aktörskap och således målsägandes mottagarskap beskrivs genomgående, men när tingsrätten ska bedöma brottets straffvärde förekommer det beskrivningar som kan peka mot att tilltalades aktörskap tonas ned, i detta fall i form av att tingsrätten beaktar att tilltalad under konflikter tappat behärskningen. Två av studiens fällande domar (M4, M9) skiljer sig åt från övriga eftersom tilltalads aktörskap och målsägandes mottagarskap inte nämns i den utsträckning som i övriga fällande domar. I en av dessa två domar finns även exempel på passiveringar där aktören döljs (M9).

5.3 Målsägandens aktörskap

I sex av studiens fällande domar (M1, M4 och M6-M9) och i fyra av studiens friande domar (M13, M15-M17) förekom beskrivningar av skeenden som uttrycker målsägandens aktörskap. I flera av dessa beskrivningar uttrycks även tilltalades mottagarskap av målsägandens handlande. Målsägandens aktörskap gör sig gällande genom beskrivningar av hur hon agerat våldsamt, provocerande och/eller kontrollerande på något vis mot tilltalad.

I sex av de fällande domarna (M3, M5, M6, M8-M10) och i hälften av studiens friande domar (M11, M15, M16, M19, M20) beskrivs målsägandens aktörskap i relation till hennes alkoholkonsumtion samt parternas relation och vilken betydelse detta får i bedömningen. Uttryck för målsägandens aktörskap i relation till beskrivningar av parternas relation gör sig gällande genom att tingsrätten skriver att relationen varit turbulent, destruktiv och/eller att det förekommit mycket tjafs och bråk.

I både de fällande och de friande domarna noterades beskrivningar som uttrycker målsägande som en aktör i rätten och berör frågan om huruvida målsägandens uppgifter ska bedömas som trovärdiga eller inte. I samtliga fällande domar (M1-M10) och i de friande domarna (M16, M18-M20) förekommer beskrivningar av hur målsägande har bedömts som trovärdig och tillförlitlig genom att exempelvis ha lämnat en detaljerad och sammanhållen berättelse. Det skiljer sig från de resterande friande domarna (M11-M15 och M17) där det förekommer beskrivningar av hur målsägande på olika grunder bedöms varit icke-tillförlitlig och icke-trovärdig. Exempelvis avseende att målsägande ändrat sin berättelse eller inte har kunnat precisera händelserna på ett tillfredsställande sätt. I de fällande domarna M2, M3 och M5 och i de friande domarna M12, M14 och M18 beskrivs målsägandens aktörskap främst i egenskap av aktör i rätten. I de resterande fällande domarna (M1, M4, M7-M10) och friande domarna (M11, M13, M15, M17, M20) beskrivs målsägande också som en aktör i rätten, om än i något mindre utsträckning. En av studiens fällande domar (M6) skiljer sig från det resterande materialet genom att det inte förekommer särskilt många beskrivningar av målsägande som en aktör i rätten.

6. Analys

I analysen ämnar studien att besvara hur brottet grov kvinnofridskränkning konstrueras, hur kvinnan som brottsoffer konstrueras samt hur dessa två konstruktioner bidrar med innehåll till lagen. Begreppen *law in books* och *law in action* samt förhållandet mellan dessa med utgångspunkt i studiens perspektiv *legal realism* kommer att tillämpas för att analysera studiens resultat. Christies (2001) teori om det idealiska offret, Strobls (2004) två tilläggs punkter och Smarts (1995) kritiskt feministiska teori kommer vidare tillämpas och fungera som en möjlig förklaring till varför domstolens *sociala rekvisit* ser ut som de gör. Analysens första steg är att undersöka hur brottet grov kvinnofridskränkning konstrueras i rättstillämpningen med fokus på innehållet i de två rekvisiten *var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*.

6.1 Konstruktionen av brottet grov kvinnofridskränkning

Utifrån rättskällorna till lagen om grov kvinnofridskränkning, i form av lagtext, förarbeten till lagen samt prejudicerande rättsfall, kan slutsatsen dras att lagen, i form av *law in books*, är för vagt utformad för att kunna ställas mot *law in action* i en adekvat jämförelse. Det tyder på att lagen om grov kvinnofridskränkning får sitt egentliga innehåll genom rättstillämpningen, vilket även uttrycks i prop. 1998/99:145 (s.12). Denna del av analysen kommer ha fokus på hur rättstillämpningen konstruerar brottet genom att försöka tyda på vilket sätt, de två för studien relevanta, rekvisiten bedöms vara uppfyllda i rättstillämpningen. Fokus ligger på vilket innehåll som ges åt *var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*, eftersom att dessa har identifierats vara vagt formulerade av lagstiftaren. I SOU 2011:85,12f. konstateras emellertid att man inte inte finner oklarheter kring hur rekvisiten ska tolkas eller tillämpas. Trots det finns det en poäng att studera vilket innehåll rekvisiten får genom tillämpningen av lagen sett från kvinnans perspektiv och inte enbart ett lagteknisk perspektiv. I studiens helt friande domar bedömer domstolen att lagens andra rekvisit inte är uppfyllt, att tilltalad har begått gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud, därmed genomförs ingen bedömning av de två rekvisiten som här är föremål för analys. Av den anledningen kommer de helt friande domarna analyseras först under *avsnitt 6.3*.

6.1.1 Var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet

Lagen om grov kvinnofridskränkning stadgar att var och en av gärningarna ska ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet. Frågan är vad det enligt domstolen i tillämpningen bedöms innebära. Vägledningen som uttrycks i lagens rättskällor kan konstateras bestå av vaga riktlinjer i stil med att utgångspunkten ska vara "gärningarnas karaktär", och att desto allvarligare gärningen är desto färre gärningar bör krävas för att kränkningen ska bedömas vara upprepad (prop. 1997/98:55 s.133). Det innebär att frågan om den upprepade kränkningen har ett visst samband med frågan om gärningarnas allvar i målen. Att domstolen i sin tillämpning har gärningarnas karaktär som utgångspunkt vid bedömning om gärningarna ska bedömas som upprepade kränkningar, blir synligt i studiens resultat. Det visar sig även ha ett samband med det tidsmässiga sambandet mellan gärningarna. Det korrelerar i sin tur med vägledning från Högsta domstolen som i ett prejudicerande mål stadgar att det krävs flera gärningar och att dessa måste ha ett visst tidsmässigt samband för att en upprepad kränkning ska bedömas föreligga (NJA 2003 s.144). Det kan således sammanfattas som att tingsrätten i sin bedömning av rekvisitet "upprepad kränkning" gör en sammanvägd bedömning med hänsyn till antalet gärningar, gärningarnas karaktär, det tidsmässiga sambandet, omständigheterna i det enskilda fallet samt den utsatta personens hela situation.

Avseende frågan om gärningarnas antal och karaktär kan konstateras att det finns en marginell skillnad mellan de friande och fällande domarna avseende antalet. Vad gäller gärningarnas karaktär har en tydligare skillnad noterats, vilket talar för att det är frågan om gärningarnas karaktär, snarare än dess antal, som skiljer sig mellan friande och fällande domar. En majoritet av de fällande domarna innefattar även olika former av verbal misshandel, som olaga hot och ofredande, vilket kan tala för att man i rättstillämpningen bedömer att sådana gärningar förstärker den kränkning som kvinnan utsatts för. Utifrån studiens resultat förefaller det vara avgörande att gärningarnas karaktär är av en viss allvarlighetsgrad, som inte är av ett lindrigare slag. Det i sin tur kan förefalla något märkligt då man i prop. 1997/98:55 (s.77) stadgar att fokus ska ligga på systematiken i beteendet, och att kränkningar av detta slag inte sällan kan bestå av upprepade, men var för sig relativt lindriga gärningar (ibid.). Vidare visar studiens resultat att det finns ett samband mellan gärningarnas karaktär och det tidsmässiga

sambandet vid bedömning av rekvisitet. Det kan sägas att längden på den totala tidsperioden inte förefaller vara väsentligt vid beaktande av det tidsmässiga sambandet, utan att avgörande är den tid som gått mellan varje enskild gärning. Det visar sig i dom M3 och M7 då tingsrätten resonerar kring att den tid som gått mellan två gärningar är för långt för att anse att kravet på tidsmässigt samband kan bedömas uppfyllt. Emellertid använder sig domstolen i dessa fall sig utav tilltalades kränkande beteende och ofredande under perioden som gärningar, som gör att samtliga gärningar "binds samman" och kravet på tidsmässigt samband bedöms vara uppfyllt. Det talar möjligen för att domstolen i det avseendet använder sig av gärningar, antingen utöver åtalspunkterna eller som inte har preciserats, för att styrka det tidsmässiga sambandet. Även i M5 förefaller det vara så att tilltalades i övrigt kontrollerande beteende används som omständighet för att styrka åtalet. I M18 och M19 resonerar inte domstolen gällande det tidsmässiga sambandet, något som möjligen får sin förklaring i att domstolen bedömer att våldet varit av en mer lindrig art. Emellertid bedömer domstolen även i M16 att våldet varit av mer lindrig art men berör trots det det tidsmässiga sambandet, vilket tyder på att omständigheten att parterna haft ett konfliktfyllt förhållande har en avgörande betydelse för domstolens bedömning. Frågan om omständigheter gör sig även gällande i M20 där tingsrätten dels refererar till att det tidsmässiga sambandet inte bedöms uppfyllt men även till "omständigheter i samband med händelserna".

6.1.2 Ägnade att allvarligt skada personens självkänsla

Lagen stadgar vidare att gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. I proposition 1997/98:55 (s.81) beskrivs att vad gäller "allvarligt skada självkänslan" finns ett krav gällande gärningarnas karaktär, som följer av de krav som ställs på att gärningarna ska utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet. Vidare fastställs att det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt och därför behöver det inte bevisas att så skett i det enskilda fallet (ibid.). I det prejudicerande målet NJA 2003 s.144 fastställs att när rekvisitet ska bedömas av domstolen bör det göras med beaktande av hela personens situation. Det förefaller vara så att brottskonstruktionen förutsätter att av gärningar som utgör ett led i upprepade kränkningar av personens integritet så följer att personens självkänsla skadas allvarligt. Studien har således inte kunnat finna något fall där det ena

rekvisitet bedöms uppfyllt men inte det andra. Studien finner vidare att domstolen i flera fall refererar till att med anledning av de upprepade kränkningarna som gärningarna har inneburit, är gärningarna sådana att de skadat personens självkänsla allvarligt.

Alternativt konstaterar domstolen att gärningarna är sådana att de typiskt sett skadar personens självkänsla allvarligt och att den omständigheten talar för att gärningarna utgör ett led i en upprepad kränkning av personens integritet.

Studiens resultat visar således att "allvarligt skada självkänslan" till viss del får sitt innehåll genom bedömningen av "upprepad kränkning". Emellertid stadgar både lagens förarbeten och rättspraxis att vid bedömning av de två rekvisiten ska omständigheter i det enskilda fallet samt den utsatta personens hela situation tas i beaktning (se NJA 2003 s.144). Dessa konstateranden i *law in books* gör sig gällande i *law in action* genom att tingsrätten i sin bedömning av rekvisiten refererar till omständigheter i samband med händelserna och omständigheter gällande parternas situation. Det för oss in på en analys av på vilket sätt sådana *sociala rekvisit* ges betydelse för bedömningen av rekvisiten och på vilket sätt dessa kan sägas ha ett samband med hur kvinnan som brottsoffer konstrueras i rättstillämpningen.

6.2 Konstruktionen av det kvinnliga brottsoffret

Kommande del av analysen syftar till att analysera hur det kvinnliga brottsoffret konstrueras och på vilket sätt konstruktionen påverkar domstolens bedömning, vilket här benämns som *sociala rekvisit*. Det bedöms ha en koppling till att domstolen ska beakta omständigheter i det enskilda fallet och hela den utsatta personens situation (prop. 1998/99:145, s.12).

6.2.1 Offrets svaghet och gärningsmannens överlägsenhet

I studiens material förekommer beskrivningar av hur målsägande påverkats fysiskt och psykiskt av tilltalades handlingar mot henne, i stor utsträckning i studiens fällande domar samt i domarna där tilltalad döms för enskilda åtalpunkter. Denna tendens sker i betydligt mindre utsträckning i studiens helt friande domar. Det kan peka mot att kvinnan, i de förstnämnda domarna, konstrueras i enlighet med Christies kriterium att offret ska vara svagt, och därmed lättare tilldelas brottsofferstatus. I sin tur kan det tolkas som ett sådant *socialt rekvisit* som ges betydelse vid bedömningen av rekvisiten

med utgångspunkt i den riktlinje att hela den utsatta personens situation ska beaktas. Det aktualiseras bland annat i två av studiens fällande domar. I dom M4 beskriver tingsrätten hur det beaktats att målsägande har förändrats från att vara positiv och glad till att bli mer dämpad och enbart strävat efter att vara tilltalade till lags. I dom M7 beskriver tingsrätten hur målsägande mått så pass dåligt av tilltalades agerande att hon har låst in sig själv och dragit ner persiennerna för att tilltalade ska tro att hon inte var hemma. Utförliga beskrivningar av hur målsägande har påverkats medför således att kvinnan konstrueras som ett mer idealiskt offer. Frånvaro av beskrivningar av tilltalades handlingar mot målsägande, vilket har noterats i studiens helt friande domar (se M11, M12, M14), medför således att kvinnan konstrueras som ett mindre idealiskt offer eftersom hennes utsatthet inte blir framträdande. Studiens resultat visar emellertid att det förefaller även vara ett annat *socialt rekvisit* som ges betydelse för domstolens bedömning, eftersom att kvinnan, i de domar där tilltalade döms för de enskilda åtalpunkterna separat, delvis konstrueras som ett svagt och utsatt offer, men domstolen bedömer trots det inte att rekvisiten är uppfyllda. Detta andra *sociala rekvisit* kan sägas ha en koppling till frågan om offrets klandervärdhet och på vilket sätt hon kan anses bära visst ansvar för det inträffade.

6.2.2 Offrets klandervärdhet

Beskrivningar av målsägandens aktörskap i handlingar riktade mot tilltalad och beskrivningar som på andra sätt beskriver målsägande som en aktör resulterar i några fall att kvinnan konstrueras som mer klandervärd och således som ett mindre idealiskt offer. I dom M16 och M18-M20 då tilltalad döms för enskilda åtalpunkter, noteras att det i samtliga mål, med undantag för M18, förekommer beskrivningar av målsägande som aktör på olika vis bland annat i relation till hennes alkoholkonsumtion och att förhållandet varit konfliktfyllt. Framställningar av kvinnan som aktör kan sägas bidra till att hon framställs som mer klandervärd för det hon utsatts för, och således som ett mindre idealiskt offer. Det kan i sin tur tolkas som ett sådant *socialt rekvisit* som ges betydelse och utrymme för rubriceringsfrågan.

Vi kan vidare se hur målsägandens aktörskap ges utrymme och betydelse för domstolens bedömning i studiens helt friande domar, vilket ytterligare pekar mot att det utgör ett sådant *socialt rekvisit* som ges betydelse. I dom M15 och M17 beskrivs målsägande som

en aktör i handlingar riktade mot tilltalade, exempelvis att hon brukat våld mot tilltalad och att hon haft en osund fixering av förhållandet. Beskrivningarna av målsägandens aktörskap ges här *större* utrymme än beskrivningar av tilltalades aktörskap. Det i sin tur leder till *färre* beskrivningar av kvinnan som mottagare. I dessa två domar förefaller det vara så att framställningen av kvinnan som en aktör minskar utrymmet för beskrivningar av kvinnan som ett idealiskt offer.

Beskrivningar av målsägande som aktör förekommer emellertid även i tre av studiens fällande domar, M6, M8 och M9, genom att tingsrätten fastställer att målsägande agerat våldsamt eller provocerande mot tilltalad. Det torde, mot bakgrund av domstolens bedömning i ovan nämnda fall, ges betydelse för domstolens bedömning i form av ett *socialt rekvisit*. I dom M9 beskriver tingsrätten hur målsägande har erkänt att hon provocerat tilltalad och spottat på honom och i dom M8 fastställer tingsrätten att målsägande har utsatt tilltalad för ett angrepp som han hade rätt att freda sig mot, varvid åtalet i denna del ogillas. I M6 konstaterar tingsrätten att det förekommit konflikter mellan parterna, vilket framställer kvinnan som en aktör, men fastställer sedan att tilltalade "på ett oacceptabelt sätt avslutat dispyter genom att använda våld". Det framstår således som att målsägande i fällande domar både tillåts framställas och bedömas som en aktör i handlingar riktade mot tilltalade *och* framställas som ett utsatt offer i form av utförliga beskrivningar av hur kvinnan påverkats av mannens handlande.

Det förekommer vidare beskrivningar som relaterar till kvinnans alkoholkonsumtion, vilket ges olika betydelse i olika fall. I dom M11 och M15 ifrågasätter domstolen trovärdigheten i det som målsägande berättat med anledning av hennes berusning. Det står i kontrast till M5 där målsägande, på grund av berusning, haft svårt att redogöra för när och i vilken ordning saker inträffat, men då det inte resulterar i att hennes uppgifter bedöms vara av bristande trovärdighet. I M20 framgår det inledningsvis att båda parter haft en hög alkoholkonsumtion, vilket kan vara den avgörande omständighet som domstolen syftar på när de skriver "omständigheterna i samband med händelserna" som en anledning till att brotten inte ska rubriceras som grov kvinnofridskränkning. Sammanfattningsvis kan det *inte* sägas att, omständigheter i det enskilda fallet, som ett *socialt rekvisit* bestående av målsägandens aktörskap och följande klandervärdhet för det som inträffat, alltid utgör en sådan omständighet som leder till att kvinnan

konstrueras som ett mindre idealiskt offer och att domstolen därmed inte bedömer att rekvisiten är uppfyllda.

6.2.3 Samarbete med rättsväsendet

Det kan utifrån studiens resultat fastställas att målsägandens trovärdighet har ett samband med i vilken utsträckning målsäganden bedöms samarbeta med rättsväsendet. I de domar där tilltalad döms för de enskilda åtalpunkterna, och i de fällande domarna, resonerar domstolen på samma sätt gällande samarbetsvillighet. Kvinnans beskrivs här ha samarbetat med rättsväsendet vilket påverkar hennes trovärdighet positivt. Det medför att kvinnan konstrueras som ett mer idealiskt offer då tingsrätten följaktligen bedömer att kvinnan talar sanningsenligt om det mannen utsatt henne för. I kontrast till ovanstående beskrivs kvinnan i en övervägande del av de friande domarna (M11-M15) inte ha samarbetat med rättsväsendet, vilket påverkar hennes trovärdighet negativt i majoriteten av fallen. Det medför i sin tur att kvinnan konstrueras som ett mindre idealiskt offer då tingsrätten ställer sig kritisk till om det kvinnan berättar om vad mannen utsatt henne för är sanningsenligt. Dom M17 skiljer sig från de resterande domarna på det vis att tingsrätten bedömer att målsägande redogjort för åtalpunkterna på ett tillfredsställande sätt, men hennes trovärdighet påverkas emellertid av att hon enligt tingsrätten har agerat klandervärt gentemot tilltalad, vilket ytterligare belyser resonemanget som förts ovan (se 6.2.2).

Denna bedömning av kvinnan präglar resterande del av tingsrättens juridiska bedömning och således konstruktionen av kvinnan som brottsoffer. Det exemplifieras i två av studiens friande domar (M13 och M14) på så vis att trovärdighetsbedömningen även påverkar de åtalpunkter där det finns viss stödbevisning vilket leder till att tilltalad frikänns från dessa. I kontrast till det finns exempel i den fällande domen, M2, där målsägande i ett tidigt skede bedöms som trovärdig, vilket leder till att tilltalad döms för åtalpunkter, där det inte finns någon stödbevisning alls och där målsägandens ord är den enda formen av bevisning. Resultatet kan betraktas som att konstruktionen av kvinnan, i förhållande till hur väl hon anses samarbetat med rättsväsendet, utgör ett *socialt rekvisit* som således påverkar domstolens bedömning av kvinnans trovärdighet vilket även får utrymme i domstolens bevisvärdering.

6.2.4 Offrets relation till gärningsmannen

Det förefaller vara så att det faktum att kvinnan och mannen har, eller har haft, en relation till varandra och omständigheterna kring denna utgör ett *socialt rekvisit* som ges utrymme i, och betydelse för, domstolens bedömning.

I två av de domar där tilltalad döms för enskilda åtalspunkter (M16 och M19) noteras beskrivningar av relationen som turbulent och konfliktfylld, vilket förefaller ges betydelse för domstolens bedömning av huruvida rekvisiten ska bedömas uppfyllda. Det förefaller försvåra för domstolen att tilldela entydig skuld till tilltalade och kvinnan konstrueras således som mer klandervärd för det som inträffat, då hon kan anses vara delaktig i det hon påstår att hon utsatts för. I dom M16 konstaterar domstolen att gärningarna mer framstår som ett utslag för parternas konfliktfyllda förhållande än ett led i en upprepad kränkning av kvinnan. I kontrast till det talar man i de fällande domarna (se exempelvis M6 och M8) också i dessa termer om parternas relation, men konstaterar att denna omständighet inte är sådan att gärningarna *inte* ska bedömas som ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och ägnade att skada målsägandens självkänsla allvarligt. Det finns ytterligare exempel på hur relationen mellan parterna, och hur detta *sociala rekvisit*, ges olika innebörd. I M7 och M13 förs en diskussion gällande att parterna genomgår en vårdnadstvist respektive separationstvist. I den fällande domen M7 tar tingsrätten i beaktning att kvinnan och mannen genomgår en vårdnadstvist och där tilltalad gjort gällande att målsägande genom sin polisanmälan har haft för avsikt att misskreditera honom i den pågående vårdnadstvisten. Tingsrätten dementerar sedan detta anspråk från tilltalad och bedömer det som osannolikt. I den friande domen M13 konstaterar tingsrätten emellertid att målsägandens uppgifter bör bedömas med försiktighet på grund av omständigheten att målsägande och tilltalade befinner sig i en separationstvist. Det medför att samma omständighet, samma *sociala rekvisit*, i två domar, ges olika innebörd och betydelse för tingsrättens bedömning.

När ansvarsfrågan är utredd, och tilltalad döms vara skyldig, utgör omständigheten att mannen och kvinnan är närstående en försvårande omständighet vid bedömning av brottets klandervärdhet. Det kan därmed konstateras att frågan om relationen mellan målsägande och tilltalad, och på vilket sätt det ges betydelse i bedömningen, har en koppling till frågan om målsägandens klandervärdhet. Studiens resultat pekar emellertid

mot att beskrivningar av en konfliktfylld relation inte *per se* utgör sådan omständighet, i form av ett *socialt rekvisit*, som gör att rekvisiten *inte* bedöms uppfyllda.

6.2.5 Konstruktionen av kvinnan utifrån ett kritisk feministisk perspektiv

Nästa steg i studiens analys är att utifrån Smart (1995) analysera på vilket sätt domstolens konstruktion av kvinnan som brottsoffer, och det sätt som *sociala rekvisit* ges betydelse för tingsrättens bedömning, kan sägas medföra att rätten producerar och reproducerar könsskillnader och polariserande könsidentiteter. Den diskurs som framförs genom tingsrättens bedömning av mål om grov kvinnofridskränkning anses i enlighet med Boréus & Seiler Brylla (2018, s.309) beskrivning, påverka människor och samhället genom att diskurser exempelvis konstruerar identiteter och uttrycker föreställningar om hur något är eller bör vara.

Som Steen (2011, s.221f.) beskriver menar Smart att rätten skapar normer för olika personlighetstyper och beteenden, vilka ligger till grund för rättens bedömning och värdering av olika beteenden och handlingar. Konstruktionen av grov kvinnofridskränkning i *law in books* öppnar som nämnts upp för andra omständigheter i form av *sociala rekvisit* som ges utrymme i domstolens bedömning. Studiens resultat visar att den stereotypa bilden av det idealiska offret i flertalet avseenden påverkar kvinnans möjlighet att erhålla brottsofferstatus. Resultatet belyser en stark diskurs inom rätten som talar för att kvinnan bör vara samarbetsvillig i relation till rättsväsendet för att bedömas som trovärdig, vilket bidrar till att reproducera en stereotyp bild av kvinnan som foglig och samarbetsvillig för att få sin röst hörd. Det faktum att beskrivningar av tilltalad i termer av stor och ond och målsägande i termer av svag och utsatt ges betydelse i bedömningen, medför att rätten reproducerar stereotypa könsföreställningar om hur man bör vara som man och kvinna och hur i relationen mellan dessa bör se ut. Stereotypa föreställningar gör sig också gällande i studien när en kvinna beskriver mannen eller relationen i positiv dager vilket påverkar hennes trovärdighet positivt, något som pekar mot att kvinnan, trots att hon blivit utsatt för våld av sin manliga partner, fortfarande ska ha möjlighet att se det goda i honom och relationen. I kontrast till det får det ibland betydelse för domstolens bedömning att att mannen och kvinnans relation varit konfliktfylld, vilket förefaller göra det svårare för domstolen att tilldela

entydig skuld till mannen. Det medför vidare att en stereotyp om kvinnan som passiv och foglig i relation till mannen reproduceras.

Därmed kan det sägas att rätten påverkas av föreställningen om att offret inte har fått provocera gärningsmannen. Beskrivningar av kvinnan som våldsamt eller provocerande mot mannen förefaller emellanåt minska utrymmet för beskrivningar av henne som ett utsatt brottsoffer. På det viset bidrar rätten till att reproducera en stereotyp av kvinnan som icke-provocerande och icke-våldsamt när hon utsätts för en våldsamt och hänsynslös man. Som nämnts (se 2.2.2) förefaller det emellertid inte vara så att beskrivningar av kvinnan som våldsamt, provocerande eller som delaktig i bråk *per se* leder till att kvinnan konstrueras som ett icke-idealiskt offer. Det kan tala för att det idag finns större utrymme i rätten för att som kvinna *både* beskrivas som en handlande aktör *och* ett utsatt offer i behov av upprättelse.

6.3 Konstruktionernas bidrag till lagens innehåll

Utifrån studiens resultat kan konstateras att det förefaller finnas två delar av domstolens bedömning gällande huruvida rekvisitet "upprepad kränkning" bedöms vara uppfyllt. Den ena delen utgörs av *faktiska omständigheter* i form av antal gärningar, deras karaktär och tidsmässiga samband. Den andra delen består av det som i studien benämns som *sociala rekvisit*, vilka får betydelse när domstolen ska, utöver de mer faktiska omständigheterna, beakta omständigheter i det enskilda fallet och hela den utsatta personens situation.

Avseende de faktiska omständigheterna kan konstateras att en studie av *law in action* ger, precis som en studie av *law in books*, inga entydiga svar på det närmare innehållet i rekvisiten. Det kan, utifrån studiens resultat, exempelvis inte sägas något om exakt hur många gärningar som krävs för att kränkningen ska bedömas vara upprepad. Vidare kan det inte fastställas vilken tid som ska ha förflutit för att ett tidsmässigt samband inte bedöms föreligga. Vad gäller gärningarnas karaktär, förefaller det vara en viktig faktor vid bedömningen av rekvisiten. Det som kan sägas är att studiens resultat talar för att domstolen bedömer att verbal misshandel, utöver fysisk misshandel, förstärker den kränkning som målsägande utsatts för.

Vad gäller rekvisitet "allvarligt skada självkänslan" visar studiens resultat, i enlighet med vad som stadgas i proposition 1997/98:55 (s.81), att det finns en tydlig koppling mellan de två rekvisiten. Konkret innebär det att domstolen förefaller bedöma att ett led i upprepad kränkning av personens integritet är en förutsättning för att personens självkänsla ska skadas allvarligt i denna sortens mål. Frågan studien har ställt sig är *vilka* omständigheter som beaktas i tingsrättens bedömning, och följande resonemang har utgångspunkt i att konstruktionen av kvinnan bidrar med innehåll till lagen.

Studien visar att karaktären på parternas relation, kvinnans klandervärdhet, utsatthet och samarbete med rättsväsendet utgör sådana omständigheter som domstolen beaktar, och som närmast kan beskrivas som *sociala rekvisit*, vilka har en koppling till konstruktionen av kvinnan som brottsoffer. Det närmare innehållet i, och betydelsen som ges åt, de *sociala rekvisiten* är svårt att utifrån studiens resultat dra entydiga slutsatser kring. I några fall kan kvinnans höga alkoholkonsumtion i samband med händelserna (se M20) tolkas som en omständighet som ges betydelse medan samma omständighet i andra fall (se M5) inte ges betydelse. Detsamma kan sägas gällande karaktären på parternas relation. I två friande domar (M16 och M19) utgör det faktum att parternas relation varit konfliktfylld en avgörande omständighet. Det i kontrast till tre fällande domar (M6, M7 och M8) där denna omständighet *inte* leder till att rekvisiten inte bedöms vara uppfyllda. En möjlig förklaring till det är att kvinnan i dessa fall *även* framställs som ett utsatt offer, trots eventuellt aktörskap från kvinnans sida.

7. Diskussion och slutsats

Med utgångspunkt i studiens perspektiv, *legal realism*, är *law in books* beroende av *law in action* i form av att rättstillämpningen bidrar med innehåll till *law in books*. *Law in action* är enligt studien även beroende av konstruktionen av kvinnan, vilket innebär att det sätt som domstolen i rättstillämpningen konstruerar kvinnan som brottsoffer, tillika bidrar med innehåll till *law in books*. En första slutsats som kan dras utifrån analysen av brottets konstruktion är att lagens rekvisit är vaga varför *sociala rekvisit* ges plats i bedömningen. Emellertid har studien visat att inte ens när man undersöker vilka, och på vilket sätt, *sociala rekvisit* ges betydelse, kan enhetliga mönster i rättstillämpningen uttydas. Studien visar att karaktären på parternas relation, kvinnans klandervärdhet, utsatthet och samarbete med rättsväsendet utgör sådana omständigheter som domstolen beaktar,

vilka har en koppling till konstruktionen av kvinnan som brottsoffer och bilden av Det idealiska offret enligt Christie och Strobl. Det faktum att denna sortens *sociala rekvisit* ges utrymme i domstolens bedömning bidrar till viss del med innehåll till *law in books*, men på grund av bristande enhetlighet genomförs det inte på ett sätt som leder till en förutsebar rättstillämpning. Det kan förklaras genom att *sociala rekvisit* inte finns nedskrivna på samma sätt som juridiska rekvisit varför till synes likvärdiga omständigheter ges olika betydelse i olika fall.

Ett sådant *socialt rekvisit* som gör sig gällande i *law in action*, genom uttryck för kvinnans aktörskap i domarna, är hennes provocerande och våldsamma beteende gentemot mannen. Det hör samman med konstruktionen av kvinnan som mer klandervärd för det som inträffat, vilket kan kopplas till teorin om Det idealiska offret. En slutsats denna studie drar är att det inte är så att kvinnans våldsamma eller provocerande beteende *per se* leder till att domstolen inte bedömer att rekvisiten "upprepad kränkning" och "allvarligt skada självkänslan" är uppfyllda. Burman (2010, s.174) har diskuterat oförmågan att i straffrätten producera könsjämlighet och menar att det är relaterat till de hur det kvinnliga offret konstrueras. Studien presenterar visst stöd för Burmans (2010, s.174) tes, att möjligheten att både ses som en aktör och ett offer är begränsad i den straffrättsliga diskursen, och att kvinnor därför riskerar att behöva förneka sitt aktörskap. Studien har vidare visat att det är avgörande att kvinnan, när hon framställs som en aktör, *också* framställs som ett utsatt offer, samt att utförliga beskrivningar av kvinnans aktörskap förefaller minska utrymmet för framställning av kvinnan som ett utsatt offer emellanåt. En möjlig förklaring till det återfinns hos Steen (2003, s.58) som skriver att det krävs att kvinnan inte kan anses delaktig i våldet eller på annat sätt kan fördömas för våldet, för att erhålla brottsofferstatus. Det relaterar även till andra resultat från vår studie som visar hur olika framställningar av kvinnan som klandervärd, exempelvis genom uttryck för alkoholkonsumtion eller att relationen varit konfliktfylld, tenderar att ges betydelse i tingsrättens bedömning. Studiens resultat betonar tillika Leisenrings (2006, s.326) slutsats om att offerdiskurser bör utvidgas i syfte att erkänna våldsutsatta kvinnors erfarenheter som både offer *och* aktörer, som kvinnor som är traumatiserade och i behov av stöd *och* som kvinnor som gör motstånd och slår tillbaka.

I vår studie kan vi vidare se att Burmans (2014, s.92) påstående om att det är vanligt att i svensk domstol, utan vidare diskussion, acceptera mannens uttalande om att han provocerats av "sin" kvinna, inte gäller fullt ut. I flera fall gör tilltalad anspråk på att hans handlande orsakats av kvinnans provocerande beteende, vilket tingsrätten dementerar. Vidare menar Burman (2014, s.92) att rätten utgår från mannens perspektiv, om att hans våld har orsakats av "hans" kvinna, vid bedömningen av hans våld. Vi kan se visst stöd för denna tes i vår studie, då frågan om kvinnan har provocerat eller agerat våldsamt mot mannen ges betydelse, och utrymme för bedömning, i form av ett *socialt rekvisit*. Burman (2014, s.92) menar därmed att en konsekvens av att hantera frågan om provokation på detta vis är kontraproduktivt i förhindrande av mäns våld mot kvinnor. Genom att kvinnans delaktighet i konflikter med mannen tillåts påverka möjligheten för kvinnan att ses som ett offer, befästs den stereotypa bilden av den passiva, underlägsna kvinnan och att det är den bilden kvinnan måste leva upp till för att få möjlighet till upprättelse. Trots att det utifrån studiens resultat förefaller föreligga visst utrymme för kvinnan att framställas som aktör *och* offer anser vi att en förändring krävs på området. Det bör i rätten såväl som i samhället, utvecklas en förståelse för att en relation kan innehålla ömsesidiga konflikter där båda parter är delaktiga *samtidigt* som mannen kan utsätta kvinnan för allvarliga kränkningar genom upprepat våld. Det ena bör således inte utesluta det andra.

Ytterligare en omständighet som ges betydelse i domstolens bedömning är hur relationen mellan mannen och kvinnan ser ut. Som Steen (2003, s.56) diskuterar kan den nära relationen mellan offer och förövare, i fall om våld i nära relation, ställa till problem vid fastställandet av ansvarsfrågan, då det fordrar tydliga gränser mellan offer och förövare. Som denna studie visat förefaller det i några fall vara svårt att tilldela tilltalade entydig skuld för det som lagts mannen till last när relationen mellan mannen och kvinnan har varit konfliktfylld. Att sådana resonemang förekommer i tingsrättens domskäl pekar vidare mot den välkända motsättningen mellan offerskap och aktörskap som bland annat Burman (2010, 2014), Leisenring (2006) samt Jarnkvist och Brännström (2019) diskuterar. Resultatet stödjer även Meyer's (2016) resultat, som visar att de våldsutsatta kvinnorna rapporterade om "victim-blaming"-attityder och att de tillskrevs viss skuld och/eller ansvar för sin utsatthet, och att det kan bero på att kvinnor som utsätts för våld i nära relation inte uppnår Christies sista kriterium, att

gärningsmannen ska vara okänd för offret. Emellertid är det, utifrån studiens resultat, *inte alltid så* att denna omständighet utgör en förmildrande faktor till tilltalades fördel, eller att han frikänns från det som lagts honom till last.

Genom att studera hur domstolen beskriver kvinnan som en aktör i rätten, kan studien visa att kvinnans samarbete med rättsväsendet är en vital omständighet i mål om grov kvinnofridskränkning. Emellertid finns argument för att det i mål av denna sort, upprepad brottslighet mot en närstående, bör finnas en förståelse för att det kan vara svårt att lämna en alltigenom detaljerad och sammanhållen berättelse. Detta resonemang förs även i prop. 1997/98:55 (s.75). Studiens resultat pekar mot att hänsynstagandet som uttrycks i propositionen inte ges tillräckligt med utrymme i tingsrättens tillämpning. Deck och Petersen (2020, s.650) argumenterar för att det är problematiskt, eftersom "repeat-event speakers" förefaller uppfattas som mindre trovärdiga än personer som ljuger eller "single-event speakers", och man bör således ha förståelse för att berättelser om upprepade händelser är svårare att precisera och återge i detalj.

Sammantaget fastställs i rättskällorna att det inte behöver bevisas att kvinnans självkänsla allvarligt skadats i det enskilda fallet, utan att det är tillräckligt att gärningarna är sådana att de typiskt sett leder till en sådan konsekvens. Sett från kvinnans perspektiv kan denna konstruktion av rekvisitetet ses som någonting positivt, eftersom ett krav på att det ska bevisas i varje enskilt fall kan leda till att kvinnan tydligt måste hävda att hennes självkänsla allvarligt skadats. Å andra sidan öppnar den vaga brottskonstruktionen i stort upp för att *sociala rekvisit* ges betydelse i rättstillämpningen. Det kan inte anses rimligt att omständigheter som exempelvis kvinnans alkoholkonsumtion och delaktighet i bråk ska påverka tingsrättens bedömning av mannens handlande mot henne. I dom M6 återfinns ett exempel som tydligt korrelerar med vår uppfattning om hur kvinnans delaktighet i bråk, som ett *socialt rekvisit*, ska hanteras av domstolen. I domen konstateras att parternas konflikter har varit förhållandevis ömsesidiga tills det att tilltalad "på ett oacceptabelt sätt avslutat dispyter genom att använda våld". Vi argumenterar för att det faktum att gärningarna föregåtts av ömsesidiga konflikter mellan mannen och kvinnan *inte* ska påverka bedömningen av det klandervärda i mannens efterföljande våld mot kvinnan.

Det kan konstateras att grov kvinnofridskränkning som rättslig norm är mer eller mindre normativt tom. Rekvisiten *var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* kan inte anses som rekvisit i den mening att de är vägledande för rättens tillämpning. Generellt kan man i sådana fall enbart förstå rekvisiten genom att undersöka rättens tillämpning av dessa, emellertid visar studien att en sådan undersökning inte leder till en enhetlig bild av hur brottet grov kvinnofridskränkning är konstruerat. Inte ens när innehållet i dessa rekvisit försöker spåras genom att undersöka vilka, och på vilket sätt, *sociala rekvisit* ges betydelse, kan enhetliga mönster i rättstillämpningen uttydas. Det pekar mot att till synes likvärdiga omständigheter ges olika betydelse i liknande fall, vilket kan anses vara problematiskt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. En eventuell lösning på denna problematik kan tänkas vara ett rättsligt tydliggörande, i form av en prejudicerande dom, avseende hur omständigheter, som exempelvis kvinnans delaktighet i bråk och alkoholkonsumtion, ska ges betydelse för rättens bedömning. Det i syfte att skapa en mer entydig, förutsebar och rättssäker rättstillämpning. Studien identifierar även ett behov av vidare forskning på området.

7.1 Framtida forskning

Med anledning av studiens förhållandevis snäva urval, och dess explorativa ansats, efterfrågas framtida studier av hur *sociala rekvisit* ges betydelse i rättens bedömning av grov kvinnofridskränkning. Det bör med fördel genomföras med ett större material samt genom att inkludera fler rättsinstanser i syfte att fastställa om denna studiens slutsatser kan generaliseras. Alternativt kan en sådan studie leda till att mer enhetliga mönster i rättstillämpningen framträder.

Det vore vidare av intresse att studera betydelsen av *sociala rekvisit* i ett bredare perspektiv. Påverkar *sociala rekvisit* kvinnans möjlighet till upprättelse och reproducerar dessa en stereotyp bild av en våldsutsatt kvinna som förutsätter att hon ska agera på ett visst sätt? Frågeställningarna fordrar vidare forskning som utifrån ett helhetsperspektiv undersöker konstruktionen av kvinnan i relation till grov kvinnofridskränkning. Det genom att exempelvis undersöka kvinnans egna upplevelser av processen i stort, men också myndighetsutövares syn på saken, såsom försvarare, åklagare, domare och

nämndemän. På det sättet kan man möjligen åstadkomma ett mer heltäckande resultat och därmed ett mer mångfacetterat perspektiv på konstruktionen av kvinnan. Det finns också en relevans i att undersöka hur konstruktionen av kvinnan förändrats över tid, genom en så kallad komparativ studie, för att erhålla bakgrundsfakta som även det bidrar till en helhetsbild av ämnet.

Med anledning av den problematik Ekström (2012), Wemrell et. al. (2019) och Burman (2012) lyfter fram i sin forskning efterfrågas även vidare studier på området avseende hur andra faktorer som etnicitet, klass, kön etcetera får betydelse i form av *sociala rekvisit*.

8. Referenslista

8.1 Litteratur

Baier, Matthias, Svensson, Måns & Nafstad Ida. (2018). *Om rättssociologi*. Lund: Studentlitteratur AB

Banakar, R. & Travers, M. (eds.) (2013). *Law and social theory*. 2. edition. Oxford: Hart Publishing. ss.1-17.

Banakar, R. (2009). Law Through Sociology's Looking Glass: Conflict and Competition in Sociological Studies of Law. I Ann Denis, Devorah Kalekin-Fishman, eds., Sage, (2009) *THE NEW ISA HANDBOOK IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL SOCIOLOGY: CONFLICT, COMPETITION, AND COOPERATION*. Thousand Oaks: SAGE Publications ss. 58-73.

Banakar, R. (2020). Om rättssociologisk forskningsdesign. I Schoultz, I. & Nafstad, I. (red.). *Om rättssociologisk tillämpning*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 29-48.

Bergström, G. & Boréus, K. (2018) Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur. ss. 17-45.

Bergström, G. & Boréus, K. (2012) Analys av metaforer, grammatik och ordval. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur. ss. 263-303.

Boréus, K. & Seiler Brylla, C. (2018) Kritisk diskursanalys. I Bergström, G. & Boréus, K. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur. ss. 305-350.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Burman, M. (2013). Genusperspektiv på straffrätt I Nordlöf, K. (red). *Argumentation i nordisk straffrätt*. Stockholm: Nordstedts Juridik. ss. 9-30.

Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Sahlin, I. (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur AB. ss. 46-60.

Christie, N. (1986). The Ideal Victim. I Fattah, E. A. (Ed.), *From Crime Policy to Victim Policy* (s. 17-30). New York: St. Martin's Press.

Hart, C. (2018). *Doing a literature review: releasing the social science research imagination*. Reprint London: 2 uppl. Sage Publications.

Hydén, M. (2019). Att bli brottsoffer är inte någon enkel sak. I Heber, A & Roxell, L. (2019) *Att odla kriminologi. Perspektiv på brott & utsatthet*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. s.173-194.

Lange, B. (2005). Researching Discourse and Behaviour as Elements of Law in Action. I Banakar, Reza & Travers, Max (red.) (2005). *Theory and method in socio-legal research*. Portland, Oregon Hart Publishing. ss.175-194.

Lindstedt, I. (2019). *Forskningens hantverk*. uppl. 2. Lund: Studentlitteratur.

Samuels, H. (2013). Feminist Legal Theory. I Banakar, Reza & Travers, Max (eds.). *Law and social theory*. 2. edition. Oxford: Hart Publishing. ss. 129-145.

Steen, A.L. (2011). Rättssystemets normerande kontroll - Sexualitet, kön och biomakt. I Larsson, B & Engdahl, O. (red). *Social kontroll - övervakning, disciplinering och självreglering*. 1. uppl. Malmö: Liber. ss. 219-239.

Smart, C. (1995). *Law, Crime and Sexuality: Essays in Feminism*. London, Sage.

Strobl, R. (2004). Constructing the Victim: Theoretical Reflections and Empirical Examples. *International Review of Victimology*, 11, 295-311.

8.2 Vetenskapliga artiklar

Burman, M. (2010). *The ability of criminal law to produce gender equality: judicial discourses in the Swedish criminal legal system*. *Violence against Women*. 16(2): ss. 173-188. Sage Publications, 2010.

Burman, M. (2012). *Immigrant Women Facing Male Partner Violence - Gender, Race and Power in Swedish Alien and Criminal Law*. *Feminists@law*. 2(1): ss. 1-26.

Burman, M. (2014). *Blaming violent men—A challenge to the Swedish criminal law on provocation*. *Women's Studies International Forum*, 2014, 46(C): ss. 88-95.

Deck, S. och Paterson, H. (2020). *Liars are perceived as more credible than truth-tellers who recall a repeated event*. *Applied Cognitive Psychology*, 1 May 2020, 34(3): ss. 643-653. John Wiley and Sons Ltd.

Ekström, V. (2012). *Inte bara kvinna. Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck*. *Retfærd. Nordisk Juridisk Tidsskrift*. 35(3): ss. 51-68.

Jarnkvist, K. och Brännström, L. (2019). *Stories of Victimization: Self-Positioning and Construction of Gender in Narratives of Abused Women*. *Journal of Interpersonal Violence (J INTERPERS VIOLENCE)*. Nov 2019;34(21/22): ss.4687-4712.

Leisenring, A. (2006). *Confronting "Victim" Discourses: The Identity Work of Battered Women*. *Symbolic Interaction*. Vol. 29, Issue 3, ss. 307–330.

Meyer, S. (2017). *Still blaming the victim of intimate partner violence? Women's narratives of victim desistance and redemption when seeking support*. *Theoretical Criminology*. Feb 2016, Vol. 20 Issue 1, ss.75-90.

Mindthoff, A, Goldfarb, D och Alison Behre, K. (2019). *How Social Science Can Help Us Understand Why Family Courts May Discount Women's Testimony in Intimate Partner Violence Cases* *Family Law Quarterly*. *Partner Violence Cases Family Law Quarterly*. Fall 2019, Vol. 53 Issue 3, ss. 243-264.

Steen, A.L. (2003). *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Göteborgs universitet: Sociologiska institutionen.

Wemrell, M., Stjernlöf, S., Aenishänslin, J., Lila, M., Gracia, E., Ivert, A.K. (2019). *Towards understanding the Nordic paradox: A review of qualitative interview studies on intimate partner violence against women (IPVAW) in Sweden*. *Sociology Compass*, June 2019, 13(6). Wiley-Blackwell.

8.3 Förarbeten och lagar

SFS 2013:367. *Grov kvinnofridskränkning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 1995:60. *Kvinnofrid*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 1998/99:145. *Ändring av fridskränkingsbrotten*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Proposition 2012/13:108. *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning*. Stockholm: Justitiedepartementet.

8.4 Rättsfall

NJA 2005 s. 712

NJA 2003 s. 144

8.5 Offentliga publikationer

Brottsförebyggande rådet. (2014). *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

https://www.bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf. [hämtad 6 april 2021].

Brottsförebyggande rådet. (2019). *Grov kvinnofridskränkning - Brottets hantering och utveckling i rättskedjan 1998–2017*.

https://www.bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e23bd7/1560418491128/2019_8_Grov_kvinnofridskrankning.pdf [hämtad 3 maj 2021].

Regeringen. (2011). *Fridskränkningens brotten och egenmaktighet med barn*. (SOU 2011:85).

<https://www.regeringen.se/49bb89/contentassets/dca2904930ab4f0795ac2dc7169394e1/fridskrankningsbrotten-och-egenmaktighet-med-barn-sou-201185>. [hämtad 24 mars 2021].

Regeringen. (2015). *Kvinnofrid*. (SOU 1995:60).

https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/1995/06/sou-199560/?TSPD_101_R0=088d4528d9ab2000572f5d6f619a89426f4e522e51ded9598bc9275e5bed43b758df178f867786cc08569ac9ad14300069c60f194ea37963d3b1c8105d0209f2015effd9c695a4e2c8caa66c87c01c4ad88c86de4d7196508f699830977c2494. [hämtad 23 mars 2021].

Regeringen. (2015). *Sammanfattning av kvinnofrid*. (SOU 1995:60).

https://www.regeringen.se/contentassets/a9f6323900644d37a2567039001b4ddb/sammanfattning-av-kvinnofrid?TSPD_101_R0=088d4528d9ab2000e78d406ece429409921f3612147e1917720c2f71afde6ead702f9b02f2c4fdde08945403ab143000fc6d887e8d7f895f0177088c50e5ca218f82b870759cb9e483cd4d01ae24ea70694d453d75f79ae842c44fd61dad98ff. [hämtad 23 mars 2021].

8.6 Tidningsartiklar

Lönnaeus, O. (2021). *Därför påstår Jimmie Åkesson att kvinnomorden är "importerad brottslighet"*. Sydsvenskan, 23 april.

<https://www.sydsvenskan.se/2021-04-23/darfor-pastar-jimmie-akesson-att-kvinnomorden-ar-importerad>. [hämtad 19 april 2021].

Carlén, L. (2021). *Det här föreslår riksdagspartierna för att stoppa mäns våld mot kvinnor*. Svt Nyheter, 19 april.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/det-har-foreslar-riksdagspartierna-for-att-stoppa-mans-vald-mot-kvinnor>. [hämtad 19 april 2021].

8.7 Publikationer på webben

Infotorg Juridik. (u.å.). <https://www.infotorgjuridik.se>. [hämtad 4 maj 2021].

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1. Systematisk kunskapsöversikt

Sökningen genomfördes i Lubsearch Discovery med ämnesrelevanta sökord. Det genomfördes även en sökning i Google Scholar utifrån identifierade artiklar för att finna sådana artiklar som citerat dessa. Sökningen avgränsas till peer review artiklar skrivna på engelska alternativt svenska. Totalt har 12 artiklar valts ut till den systematiska kunskapsöversikten.

Sökning 1. "Ideal victim AND domestic violence" som gav 59 träffar och två av dessa valdes ut.

Jarnkvist, K & Brännström, L. (2019) *Stories of Victimization: Self-Positioning and Construction of Gender in Narratives of Abused Women*. Journal of Interpersonal Violence (J INTERPERS VIOLENCE), Nov 2019; 34 (21/22): 4687-4712.

Meyer, S. (2016) *Still blaming the victim of intimate partner violence? Women's narratives of victim desistance and redemption when seeking support*. Theoretical Criminology. Feb 2016, Vol. 20 Issue 1, p. 75-90.

Sökning 2. "Våldsutsatta kvinnor AND konstruktioner" som gav en träff.

Ekström, V. (2012) *Inte bara kvinna. Våldsutsatta kvinnor och deras behov av stöd - konstruktioner och komplikationer i svenskt offentligt tryck*. Retfærd. Nordisk Juridisk Tidsskrift. 35(3):51-68. Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Vid läsning av kurslitteratur (Steen, A.L. (2011). Rättssystemets normerande kontroll - Sexualitet, kön och biomakt. I Larsson, B & Engdahl, O. (red). *Social kontroll - övervakning, disciplinering och självreglering*. 1. uppl. Malmö: Liber, ss. 219-239) identifierades Monica Burman och Anne-Lie Steen som framträdande svenska forskare på området våld mot kvinnor med ett straffrättsligt fokus. Av den anledningen gjordes en riktad sökning angående vad dessa forskare publicerat.

Sökning 3. "Monica Burman" som gav 48 träffar och tre av dessa valdes ut.

Burman, M. (2014) *Blaming violent men—A challenge to the Swedish criminal law on provocation*. In Special Issue on Domestic Work between Regulation and Intimacy - Guest Edited By: Encarnacion Gutierrez Rodriguez and Jurema Brites and Special Issue on Challenging Gender and Violence: Positions and Discourses in Swedish and International Contexts - Guest Edited By: Monica Burman and Ann Ohman, *Women's Studies International Forum* September-October 2014 46:107-114

Burman, M. (2012) *Immigrant Women Facing Male Partner Violence - Gender, Race and Power in Swedish Alien and Criminal Law*. *1962 feminists law*. 2(1):1-26

Burman, M. (2010) *The ability of criminal law to produce gender equality: judicial discourses in the Swedish criminal legal system*. *1962 Umeå universitet, Originator Violence against Women*. 16(2):173-188

Sökning 4. "Anne-Lie Steen" gav inga träffar i Lubsearch Discovery och därav gjordes en sökning på Google som gav träff på nckk.uu.se (Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet). Där angavs att Anne-Lie Steen publicerat två verk varav ett valdes ut.

Steen, A.L. (2003) *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Göteborgs universitet: Sociologiska institutionen.

Sökning 5. I Google Scholar efter artiklar som citerat: Epstein, D och Goodman, L. (2019) *DISCOUNTING WOMEN: DOUBTING DOMESTIC VIOLENCE SURVIVORS' CREDIBILITY AND DISMISSING THEIR EXPERIENCES*. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 167, Issue 2 (January 2019), pp. 399-462. Sökningen visade 53 citeringar varav en valdes ut.

Sarah L. Deck Helen M. Paterson. *Liars are perceived as more credible than truth-tellers who recall a repeated event*. The University of Sydney, The School of Psychology, Camperdown, New South Wales, Australia

Sökning 6. Google Scholar efter artiklar som citerat: Jarnkvist, K & Brännström, L. (2019) *Stories of Victimization: Self-Positioning and Construction of Gender in Narratives of Abused Women*. Journal of Interpersonal Violence (J INTERPERS VIOLENCE), Nov 2019; 34 (21/22): 4687-4712. Sökningen visade 10 citeringar där en valdes ut.

Wemrell, M. et al. (2019) *Towards understanding the Nordic paradox: A review of qualitative interview studies on intimate partner violence against women (IPVAW) in Sweden*

Sökning 7. "Self-construction AND domestic violence" gav fyra träffar varav en artikel valdes ut.

Leisenring, A. (2006). *Confronting "Victim" Discourses: The Identity Work of Battered Women*. Symbolic Interaction. Vol. 29, Issue 3, pp. 307–330,

Referens från tidigare kunskapsöversikt på kursen:

Mindthoff, A, Goldfarb, D och Alison Behre, K. (2019). *How Social Science Can Help Us Understand Why Family Courts May Discount Women's Testimony in Intimate Partner Violence Cases Family Law Quarterly*. Partner Violence Cases Family Law Quarterly. Fall2019, Vol. 53 Issue 3, p. 243-264.

9.2 Bilaga 2. Inklusions- och exklusionskriterier

Inklusionskriterier	Exklusionskriterier
Mål som berör grov kvinnofridskränkning, samt andra brott begångna mot kvinnan av samma tilltalad.	Mål där ansvarsfråga i brott, utöver grov kvinnofridskränkning, prövas i större utsträckning än grov kvinnofridskränkning.
Domar där tingsrättens bedömning beskrivs utförligt.	“Tunna domar” (domar som inte utförligt beskriver tingsrättens bedömning som vi således inte kan applicera våra teoretiska ramverk på).
Mål prövade mellan 2014-2021.	Mål prövade före 2014.
Mål prövande enligt 4 kap 4a 2 st BrB i sin lydelse efter 2013.	Mål prövade enligt 4 kap 4a st BrB i sin lydelse före 2013.
Mål prövade i tingsrätten.	Mål prövade i hovrätten och mål i högsta domstolen (utöver dem som tagits med för att förklara lagen i bakgrunden).

9.3 Bilaga 3. Fowlers analysmodell

Processer: Består av handlingar och händelser. Dessa kan vara materiella, verbala och mentala och kan delas upp i att påverka andra deltagare eller att inte påverka andra deltagare.

Materiell handling: När något/någon påverkas fysiskt av något en aktör utför avsiktligt, exempelvis "slår".

Materiell händelse: När något fysiskt uppstår utan att en aktör utför något avsiktligt, exempelvis "bråk uppstår".

Verbal handling: Någon i texten påstår, säger eller konstaterar något.

Verbal händelse: När något uppstår mellan bestämda personer "ett bråk uppstod mellan kvinnan och mannen" och där aktör och mottagare inte pekats ut.

Mental handling: När någon i texten har en avsikt med det man uttalat, exempelvis "kvinnan avsåg att lugna mannen".

Mental händelse: Att få en uppenbarelse, få ett infall eller att drömma.

Deltagare: Består av aktörer och mål för processer. Aktörer utför handlingar. Mål för processer kan vara mänskliga, kallas då för mottagare. Mål för processer kan vara icke-mänskliga och kallas då för objekt.

Aktör: Den som utför handlingen.

Mottagare: Den som påverkas av handlingen.

Omständigheter: Består av tid och plats, om/hur dessa beskrivs.

Transformationer: ett sätt att beskriva skeenden så att vissa element suddas ut i beskrivningen, bygger på antagandet om att det finns vissa beskrivningar av skeenden som har en mer fullständig form än andra. Exempel på transformationer är nominalisering och passivering.

Nominalisering: Verb eller adjektiv som används för att beskriva ett skeende byts ut mot substantiv så att deltagare kan suddas ut från processen, exempelvis "kvinnor blir i allt högre utsträckning misshandlade av män" i jämförelse med "kvinno våldet ökar".

Passivering: En process med aktörer beskrivs så att mottagaren står i fokus, exempelvis "kvinnan blev slagen av sin man i magen" i jämförelse med "mannen slog kvinnan i magen". Det kan även möjliggöra att aktören suddas ut från beskrivningen genom att endast skriva "kvinnan blev slagen i magen".

9.4 Bilaga 4. Exempel på analysens tillvägagångssätt

“Vid två tillfällen gav hon honom örfilar, en gång innan de blev sambos och en gång efter det. Hon har också vid ett eller ett par tillfällen provocerat spottat tilltalad i ansiktet”. Vid en analys av denna beskrivning kan noteras att tingsrätten beskriver skeendet som en handling med aktör (målsägande) och mottagare (tilltalad) samt att det består av en materiell handling. Det används inga transformationer i beskrivningen av skeendet, i termer av att deltagare suddas ut från beskrivningen eller att processen beskrivs så att mottagaren står i fokus (passiveringar). Denna beskrivning kan sedan analyseras utifrån temat *Offrets klandervärdhet* som bland annat utgår från Strobl's tilläggs punkt att offret inte får ha provocerat gärningsmannen för att anses som ett idealiskt offer. I denna beskrivning av skeendet beskriver domstolen målsägande som en aktör som handlar provocerat mot tilltalad som beskrivs som mottagare av handlingen. Det i sin tur kan bidra till att kvinnan i detta fall konstrueras som ett mindre idealiskt offer vilket möjligen kan ges betydelse för rättens bedömning i form av ett *socialt rekvisit*.

9.5 Bilaga 5. Resultat av diskursanalys

Friande domar

Handlingar, händelser och passiveringar

I studiens material bestående av friande domar noterades en tendens att i vissa domar (M12, M15) att övervägande beskriva skeenden som händelser utan deltagare snarare än handlingar med uttryckta deltagare. Exempelvis:

“När det gäller åtalpunkten 1 c har [MS] och [TT] lämnat tämligen samstämmiga uppgifter beträffande vad som skett före och omedelbart efter det påstådda våldet men dessa uppgifter ger i sig inte något stöd för att det har gått till så som åklagaren gjort gällande.” (M12).

I tre domar (M11, M13, M17) beskrivs skeenden övervägande som handlingar med mer eller mindre tydligt uttryckta deltagare. Exempelvis noterades att det förekom flera beskrivningar av skeenden som innehöll en passivering vilken möjliggör att aktören döljs från beskrivningen. Exempelvis:

“Ingen av [MS] grannar har kunnat ange när hon berättat för dem om att [TT] har slagit henne. På grund av det anförda kan det inte med säkerhet slås fast att de skador som iakttagits på [MS] tillfogats henne genom slag från annan utan de kan ha uppkommit när hon på grund av berusning ramlat omkull.” (M11)

I tre av domarna där tilltalade döms för åtalpunkterna separat (M16, M18, M19) istället för att dömas för grov kvinnofridskränkning noterades det återkommande beskrivningar av skeenden som handlingar med uttryckta deltagare, dock i varierande utsträckning:

“Det är istället genom [MS] uppgifter i förening med stödbevisningen utrett att [TT] har knuffat [MS] som fallit till golvet och orsakats smärta och hudavskrapning på knät. [MS] har inte själv varit saker på att blåmärkena uppkommit vid händelsen, varför det inte är tillförlitligt utrett att blåmärken orsakats av knuffen”. (M18).

“De misshandelsbrott som [TT] begått mot [MS] är att bedöma som brott i nära relation. Det våld som utövats av [TT] mot [MS] har emellertid varit av begränsad omfattning och de skador som uppstått i form av blåmärken, rivsår och en svullen läpp, har varit av mindre allvarlig art.” (M19).

I dom M14 förekommer inte särskilt många beskrivningar av skeenden av tingsrätten. Domen består mestadels av beskrivningar av målsägandes och vittnens uppgifter. I de fall tingsrätten beskriver skeenden görs detta både som handlingar med uttryckta

deltagare, handling med passivering och händelse. Exempel på när ett skeende uttrycks med en passivering där aktören döljs:

“I övrigt utgör [MS] uppgifter tämligen ospecificerade och i tiden övergripande påståenden om ett slag mot huvud när de befann sig i ”vardagsrummet” i lägenheten på [gatunamn], en knuff mot hiss när de befann sig i ”trappa” på väg ut från samma adress och en knuff i ”köket” på samma adress; gärningar som åklagaren, utan förankring i gärningsbeskrivningarna, i nämnd ordning hänfört till punkterna 1, 2 respektive 3 i åtalet.” (M14).

I dom M20 är det svårt att avgöra om majoriteten av skeendena övervägande beskrivs som handlingar, handlingar med passiveringar eller händelser. Exempelvis förekommer följande beskrivningar, först handlingar med uttryckta deltagare:

“Genom utredning är det även styrkt att [TT] den 31 december 2019 misshandlat [MS] på sätt åklagaren påstått.” (M20).

Det noteras även handlingar då mottagaren döljs från beskrivningen:

“[...] det kan slås fast att det är ställt utom rimligt tvivel att [TT] handlat på sätt som påstås i åtalet.” (M20).

Slutligen beskrivs även handling med passivering där aktören döljs:

“Därvid kan tingsrätten konstatera att flera av de blåmärken och skador som hon uppvisade den 24 december med hänsyn till utseende och placering motsvarar det vald som ska ha utövats den 20 december” (M20)

Fällande domar

Handlingar, händelser och passiveringar

I studiens material noterades att i en övervägande del av de fällande domarna beskriver tingsrätten skeendena som handlingar med tydligt uttryckta deltagare.

“Åtalet i denna del rör en händelse den 23 juli 2013 på [gatunamn] i [stad] då [TT] skulle ha misshandlat [MS] genom att slå henne i ansiktet så att hon föll till golvet och dunka hennes huvud upprepade gånger i väggen med smärta och svullnad över näsa och panna som följd.” (M1)

“Tingsrätten har funnit [TT] skyldig till fyra fall av misshandel som preciserats under särskilda åtalspunkter (punkterna a, b, d, e) och därutöver funnit utrett att [TT] (enligt punkten f) systematiskt misshandlat [MS] under flera års tid” (M2).

“Vid en sammanvägning anser dock tingsrätten att den räcker för att det ska vara bevisat att [TT] misshandlat [MS] genom att sparka mot henne så att hon ramlade till golvet och utdela ett slag mot hennes ansikte. Det är bevisat att [MS] orsakades smärta, svullnad och blodvite.” (M3)

“[...] tingsrätten styrkt att [TT] upprepade gånger slagit [MS] med en flugsmälla i ansiktet och dragit henne i en arm så att [MS] fick smärta, rodnad och blåmärken.” (M5).

“Det är mot denna bakgrund ställt utom rimligt tvivel att [TT] begått den åtalade gärningen. Utifrån vad som framkommit om slaget står också klart att [TT] åtminstone haft likgiltighetsuppsåt till de skador som [MS] orsakades, och därför ska ansvara för gärningen.” (M6)

“Sammantaget får det därför anses utrett att [TT] tagit tag om halsen på [MS] på ett sätt som orsakat smärta och blåmärke. [TT] måste ha förstått att hans åtgärd att ta struhtag på [MS] skulle orsaka smärta” (M7)

“Vid en sammantagen bedömning finner tingsrätten det visat att [TT] kastat lådan på [MS] och att han haft de insikter som krävs för att uppsåt till misshandeln ska anses ha förelegat.” (M8).

“Tingsrätten anser att det genom den av åklagaren åberopade bevisningen är styrkt att [TT] misshandlat [MS] på sätt som påstås i gärningsbeskrivningen.” (M10)

Särskilt kan noteras att i dom M6, M7 och M10 beskriver tingsrätten även åtalspunkter som inte anses styrka som handlingar med uttryckta deltagare. Exempelvis:

“Vad gäller frågan om [TT] även vridit om [MS] finger, konstaterar rätten att [MS] inte kunnat sätta denna händelse i något sammanhang, eller närmare förklara hur [TT] gick till väga. Mot denna bakgrund är inte hennes uppgift om hur det gick till så tillförlitlig, att det mot [TT] nekande kan anses ställt utom rimligt tvivel att han uppsåtligen orsakat [MS] smärta genom att vrida om hennes finger. Istället anser rätten att det framstår som fullt möjligt att [MS] kan ha gjort illa sitt finger på det sätt som [TT] beskrivit.” (M6)

“Vid en samlad bedömning finner tingsrätten att det inte kan uteslutas att [MS] oavsiktligt fått trappträcket i ryggen. Det är således inte utrett att [TT] uppsåtligen tryckt upp [MS] mot trappträcket i avsikt att misshandla henne.” (M7)

“Tingsrätten anser vid en sammantagen bedömning att utredningen som lagts fram inte är sådan att det kan anses ställt utom rimligt tvivel att [TT] misshandlat [MS] på sätt som anges i punkten g. Åtalet mot [TT] ska därför ogillas i denna del. (M10)

Det kan vidare noteras att i dom M3, M6 och M7 så beskriver tingsrätten skeendena som handlingar med uttryckta deltagare redan i rubrikerna till bedömningen för varje enskild åtalspunkt, exempelvis:

“Har [TT] misshandlat [MS] den 22 juni 2016? (åtalspunkten b)” (M3)

I dom M9 beskriver tingsrätten skeendena utifrån parternas utsagor som handlingar, för att sedan beskriva det som händelser:

“[MS] har berättat att [TT] har knuffat henne hårt på bröstet samt tagit ett hårt tag om hennes haka och tryckt bak hennes huvud.”(M9).

“Gärningen är att bedöma som en misshandel, som ägde rum någon gång mellan den 10 och den 17 september 2020.” (M9).

I en dom, M4, noterades att tingsrätten övervägande beskriver skeenden som händelser utan uttryckta deltagare. Exempelvis stadgar tingsrätten:

“Av övrig bevisning framgår att händelsen istället ska ha ägt rum i soffan i vardagsrummet. Tingsrätten anser trots detta att det är tydligt att hon berättat om den aktuella händelsen.” (M4).

“För det fall den påstådda händelsen inte hade legat i linje med den övriga brottsligheten hade det funnits större skäl för tingsrätten att ställa sig frågande till påståendet. Reaktionerna som syns på filmerna är dock inte anmärkningsvärda för det fall händelsen ägt rum, utan snarare naturliga.”
(M4)

Friande domar

Tilltalads aktörskap

I materialet noteras tre domar där tilltalades aktörskap tydligt uttrycks av tingsrätten. I flera av dessa beskrivningar uttrycks även målsägandens mottagarskap av tilltalades handlande.

“[TT] har genom misshandelsbrotten allvarligt kränkt [MS] integritet och han ska därför ersätta den skada som varje kränkning inneburit. Det ska vid bestämmandet av kränkingsersättningen beaktas att våldet utövats mot en närstående person. Det ska dock även beaktas att det våld som utövats inte varit av allvarligare slag och att de skador som [MS] varit förhållandevis lindriga.”
(M16).

“Det är klarlagt att någon form fysisk konfrontation har förekommit och det är sannolikt att [TT] kan ha utdelat slag mot [MS] liksom att han kan ha förstört hennes mobiltelefon. Det får

emellertid inte, mot [TT] förnekande, göra bedömningen att gärningarna avseende misshandel, helt eller delvis, eller skadegörelsen, styrkts bortom rimligt tvivel.” (M17)

“Genom brotten har [TT] utsatt [MS] för en allvarlig kränkning, vilket berättigar henne till kränkingsersättning”. (M18)

Särskilt kan noteras att tingsrätten i en dom, M17, tar upp frågan om karaktärsbevisning i relation till tilltalades aktörskap.

“Även om s.k. ”karaktärsbevisning” generellt sett får anses vara av begränsat värde torde sättet att bete sig mot en partner i en parrelation i stor utsträckning vara liknande även om partnern ”byts ut”. Män med ett våldsamt och kontrollerande beteende gentemot sin partner tenderar att upprepa detta oavsett vem de är tillsammans. [...] [VT1] och [VT2], med vilka [TT] haft ungefär ettåriga relationer, har båda vittnat om att [TT] aldrig varit våldsam eller betett sig hotfullt mot dem och att de båda fortfarande betraktar sig som vänner med [TT].” (M17)

I materialet noteras fem domar, M11, M12, M13, M14 och M15 där tilltalades aktörskap inte uttrycks tydligt av tingsrätten.

I dom M11 och M12 förnekas till exempel tilltalades aktörskap av tingsrätten:

“På grund av det anförda kan det inte med säkerhet slås fast att de skador som iakttagits på [MS] tillfogats henne genom slag från annan utan de kan ha uppkommit när hon på grund av berusning ramlat omkull.” (M11)

“Tingsrätten utgår från att [MS] blåmärke har uppkommit genom ett grepp från [TT] sida. Utredningen är dock inte tillräcklig för att det ska anses ställt utom rimligt tvivel att det har varit ett uppsåtligt våld. Åtalet ska därför i denna del ogillas.”(M13)

“Dessa uppgifter kunde alltså innebära visst stöd för punkten 4 i åtalet. Emellertid säger de skadeiakttagelser vittnet [VT] gjort inget om hur dessa skador uppkommit och då inga andra uppgifter härom kan tillmätas bevisvärde i detta avseende kan skadorna ha uppkommit på annat sätt än genom våld från [TT]” (M14)

“Utseendet på skadorna talar inte för att de uppkommit genom att armarna kommit emot en eller flera skruvar i en tröskel i samband med att [MS] dragits över den. Det framstår också som mindre sannolikt att liknande skador kunnat uppkomma på såväl översidan som undersidan av armen genom det av [MS] beskrivna våldet.” (M12)

I dom M13, M14 och M15 döljs tilltalades aktörskap från beskrivningen när tingsrätten beskriver hur målsägande påverkats av situationen:

“Även om tingsrätten inte ifrågasätter att [MS] har uppfattat situationen som jobbig, anser tingsrätten att det som framkommit inte i något avseende kan anses ha inneburit en sådan kännbar fridskränkning att det kan bedömas som ofredande.” (M13).

“Däremot kan sägas att [MS] uppgifter, om att [TT] i början/mitten av juni 2016 skulle slagit henne med slev och stekpanna på armarna och på armbåge, vinner visst stöd av de skadeiakttagelser vittnet [VT] – den enda utomstående förhörspersonen i målet som gjort egna iakttagelser av någon skada på [MS] - gjort vid [MS] besök hos henne den 13 juni 2016. Dessa uppgifter kunde alltså innebära visst stöd för punkten 4 i åtalet. Emellertid säger de skadeiakttagelser vittnet [VT] gjort inget om hur dessa skador uppkommit och då inga andra uppgifter härom kan tillmätas bevisvärde i detta avseende kan skadorna ha uppkommit på annat sätt än genom våld från [TT].” (M14).

“Det är vidare anmärkningsvärt som försvaret lyft fram att [MS] inte berättat om något knytnävsslag i ansiktet i förhör hos polisen utan där sagt att hon blev sparkad på när hon låg på golvet.” (M15).

I dom M19 beskriver tingsrätten tilltalades aktörskap, och målsägandens mottagarskap, i form av en punktlista, något som skiljer sig från studiens övriga material. Tingsrätten skriver att:

“När det gäller de åtalade gärningarna i övrigt anser tingsrätten att det är styrkt att [TT] gjort sig skyldig till följande brott.

b) misshandel genom att ta tag i målsägandens handleder och vrida dem med smärta som följd,

c) misshandel genom att ta tag i målsägandens handleder och riva henne med smärta och rivmärken som följd,

d) misshandel genom att kasta en PET-flaska mot målsäganden (och som då befunnit sig så nära [TT] att det enligt tingsrätten förlegat ett likgiltighetsuppsåt), varvid flaskan träffat målsäganden i ansiktet med smärta, svullnad och svullnad som följd, [...]” (M19)

Dom M20 utmärker sig från övrigt material i den mening att det varken förekommer särskilt många beskrivningar av tilltalades aktörskap och inte heller som döljer tilltalades aktörskap genom en passivering. Tingsrätten uppehåller sig istället vid återberättade av vad tilltalad, målsägande och vittnen har berättat i rätten och konstaterar efteråt, exempelvis:

“Genom utredning är det även styrkt att [TT] den 31 december 2019 misshandlat [MS] på sätt åklagaren påstått.” (M20)

Med anledning av att man i dom M16, M18, M19 och M20 dömer tilltalad för de enskilda åtalspunkterna, och inte för grov kvinnofridskränkning, förekommer det resonemang som berör huruvida rekvisiten (se 2.1) för grov kvinnofridskränkning ska anses uppfyllda.

I dom M16 konstaterar tingsrätten följande:

“Gärningarna har skett över en längre tidsperiod och framstår mer som ett utslag för parternas konfliktfyllda förhållande än ett led i en upprepad kränkning av [MS].” (M16)

Men även att:

“[TT] har genom misshandelsbrotten allvarligt kränkt [MS] integritet och han ska därför ersätta den skada som varje kränkning inneburit. Det ska vid bestämmandet av kränkingsersättningen beaktas att våldet utövats mot en närstående person. Det ska dock även beaktas att det våld som utövats inte varit av allvarligare slag och att de skador som [MS] varit förhållandevis lindriga.” (M16)

“Även om [MS] varit sjukskriven under en ovanligt lång tid framgår av de journalanteckningar och läkarintyg som hon presenterat att hon haft långvariga psykiska besvär under hela den period som hon begär ersättning för. Det framgår vidare att hon sjukskrivits med anledning av de aktuella gärningarna. Utredningen ger sålunda klart stöd för att hennes besvär utlösts av de aktuella händelserna. Det föreligger därmed ett sådant samband (kausalitet) mellan misshandelsbrotten och [MS] besvär som berättigar henne till ersättning för hela perioden.” (M16).

I dom M18 konstaterar tingsrätten följande:

“Våldet som har utövats har varit av ett förhållandevis lindrigt slag. Det har inte heller orsakat några allvarligare skador. Enligt tingsrättens bedömning är gärningarna inte så allvarliga att de ska bedömas som en grov kvinnofridskränkning”. (M18).

I dom M19 beskriver tingsrätten att:

“De misshandelsbrott som [TT] begått mot [MS] är att bedöma som brott i nära relation. Det våld som utövats av [TT] mot [MS] har emellertid varit av begränsad omfattning och de skador som uppstått i form av blåmärken, rivsår och en svullen läpp, har varit av mindre allvarlig art. Det är mot denna bakgrund som brottet grov kvinnofridskränkning ska bedömas. Sammantaget och mot bakgrund av vad som framkommit om parternas relation och de svårhanterliga omständigheter som präglat den, är inte [TT] brottsliga gärningar att bedöma som ägnade att allvarligt skada [MS] självkänsla.” (M19).

I dom M20 konstaterar tingsrätten att:

“Med hänsyn till det tidsmässiga sambandet mellan händelserna i punkterna 1-3, omständigheterna i samband med händelserna och den tid som gick mellan dessa och den sista händelsen i punkten 6 anser tingsrätten inte att gärningarna kan anses ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av [MS] integritet eller att de också varit sådana att de kunde förväntas allvarligt skada [MS] självkänsla. [TT] ska därför dömas för fyra fall av misshandel och inte grov kvinnofridskränkning.” (M20).

Fällande domar

Tilltalads aktörskap

I studiens material bestående av fällande domar noterades att det var vanligt förekommande med beskrivningar som uttrycker tilltalades aktörskap och målsägandens mottagarskap. Exempelvis:

“Åtalet i denna del rör en händelse den 23 juli 2013 på [gatuadress] då [TT] skulle ha misshandlat [MS] genom att slå henne i ansiktet så att hon föll till golvet och dunka hennes huvud upprepade gånger i väggen med smärta och svullnad över näsa och panna som följde.” (M1)

“Tingsrätten har funnit [TT] skyldig till fyra fall av misshandel som preciserats under särskilda åtalspunkter (punkterna a, b, d, e) och därutöver funnit utrett att [TT] (enligt punkten f) systematiskt misshandlat [MS] under flera års tid.” (M2)

“Vid en sammanvägning anser dock tingsrätten att den räcker för att det ska vara bevisat att [TT] misshandlat [MS] genom att sparka mot henne så att hon ramlade till golvet och utdela ett slag mot hennes ansikte. Det är bevisat att [MS] orsakades smärta, svullnad och blodvite.” (M3)

“[...] är det vidare utrett att [TT] vid minst två ytterligare tillfällen under den angivna tidsperioden har hotat [MS] på sätt som utgör olaga hot; vid ett tillfälle genom att sitta med en bormaskin och fråga om han skulle borra henne i huvudet och se hur hennes hjärna rann ut, och vid minst ett tillfälle genom att säga att han ska döda henne och gräva ned henne.” (M5).

“Genom [MS] uppgifter är utrett att [TT] vid tidpunkten under delpunkten 2 hotat henne på sätt åklagaren påstått. Hotet har varit ägnat att hos henne framkalla allvarlig rädsla för egen säkerhet till person.” (M7).

“Gärningen – att [TT] tagit ett tag om [MS] läpp och vridit om och att detta orsakat [MS] smärta och svullnad – är enligt tingsrättens mening att bedöma som en misshandel av normalgraden, med hänsyn till att våldet orsakat en inte snabbt övergående skada och att våldet riktats mot en närstående person i det gemensamma hemmet.” (M8)

“Innebörden av de hotelser [TT] uttalat kan inte uppfattas på något annat sätt än som hot om brottslig gärning som varit ägnade att hos [MS] framkalla allvarlig fruktan för egen säkerhet till person”. (M10)

I två av domarna, M4 och M9 noteras att tilltalads aktörskap och målsägandens mottagarskap inte nämns i den utsträckning som i övriga fällande domar. I dom M4 finner vi följande exempel:

“Sammanfattningsvis finner tingsrätten att [MS] uppgifter om vad som hände på [plats] stöds av hennes egna uppgifter, av vad vittnena berättat, av journalanteckningarna och rättsintyget, av bilder [MS] kropp samt av polisens film av hennes skador.” (M4).

I dom M9 finns exempel på passiveringar där aktören döljs:

“Att det varit frågan om ofredande genom knuffar och genom att kalla henne det som ovan noterats står dock tillräckligt klart” (M9).

I dom M6 beskrivs genomgående tilltalades aktörskap och målsägandens mottagarskap:

“Det står emellertid klart att [TT] avsiktligen sparkat mot [MS] överkropp i syfte att träffa henne.” (M6)

“[TT] har dessutom, enligt vad som framkommit, tränat och tävlat i thaiboxning, varför detta måste ha varit än mer självklart för honom. När [TT] utdelade sparken måste han alltså insett risken för att sparken kunde träffa som den gjorde och få de följder den fick. Trots detta har han valt att sparka, enligt egen utsago utan att alls tänka sig för.” (M6).

och tingsrätten konstaterar vidare att:

“Enligt rätten är gärningarna emellertid, redan utifrån omfattningen på den brottslighet som [TT] begått mot [MS], och allvaret i visst våld han utövat, sådana som typiskt sett skadar offrets självkänsla allvarligt. Att gärningarna föregåtts av konflikter medför ingen annan bedömning. Gärningarna har alltså varit ägnade att allvarligt skada [MS] självkänsla. Var och en av gärningarna har alltså utgjort led i en upprepad kränkning av [MS] integritet och varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla. Att detta inte torde ha varit [TT] avsikt har, i enlighet med vad som nämnts ovan, inte någon betydelse för rubriceringsfrågan. Gärningarna ska därför rubriceras som grov kvinnofridskränkning, vilket [TT] alltså ska dömas för.” (M6).

När tingsrätten sedan ska bedöma brottets straffvärde förekommer beskrivningar som kan peka mot att tilltalades aktörskap tonas ned, exempelvis:

“Även om det på inget sätt ursäktar [TT] handlade, måste vidare beaktas att det i samtliga fall rört sig om enstaka våldshandlingar, som inträffat då [TT] under konflikter tappat behärskningen,

snarare än våld som utövats efter närmare överväganden. Vidare har inte framkommit att [TT] haft för avsikt att skada eller kränka [MS], även om hans brott resulterat i detta.” (M6).

I majoriteten av studiens fällande domar (M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10), för tingsrätten utförliga beskrivningar om huruvida rekvisiten (se 2.1) för grov kvinnofridskränkning ska anses vara uppfyllda:

“Det har också tydligt framgått att gärningarna har utgjort en del i [TT] kontroll över [MS] och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla.” (M2)

“Misshandel är ett angrepp på någons person och är därmed i sig integritetskränkande. När det gäller flera fall av detta brott som riktar sig mot en närstående är gärningarna typiskt sett sådana att de leder till att målsägandens självkänsla skadas allvarligt. Så är det även i detta fall. [MS] har berättat att [TT] betedde sig nedsättande mot henne och fick henne att känna sig som en ”nolla”. Hon har uppgett att han ständigt kränkte henne på olika sätt och genom att använda olika skällsord”. (M3)

“Han utövade sin makt mot henne och kontrollerade henne på olika sätt som t.ex. genom att ta ifrån henne hennes mobiltelefon och andra ägodelar. De aktuella misshandelsgärningarna har mot bakgrund av vad som nu sagts enligt tingsrätten varit ägnade att allvarligt skada [MS] självkänsla.” (M3)

“Tingsrätten har vid bedömningen särskilt beaktat att [MS] har beskrivit hur hon gradvis har förändrats från att vara glad och positiv till att bli mer dämpad och hela tiden strävat efter att vara [TT] till lags” (M4).

“Det finns emellertid moment i flera av gärningarna som [TT] begått som är av just sådan karaktär att de, sedda i sitt sammanhang, varit ägnade att skada [MS] självkänsla eller kontrollera henne på ett sådant sätt som 4 kap. 4a § brottsbalken avser att fänga in.” (M5).

“Det har framkommit att [MS] mått så dåligt av [TT] agerande att hon regelmässigt låst in sig själv och barnen i bostaden, dragit ned persiennerna och släckt ljuset. Detta för att [TT] skulle tro att de inte var hemma. [TT] agerande framstår mot bakgrund av vad nu sagts som ren förföljelse. Förföljelsen har, på olika sätt, enligt vad målsäganden och vittnet berättat, pågått under hela brottstiden. Vid en samlad bedömning finner därför tingsrätten att den gärning som [TT] ska dömas för bör rubriceras som grov kvinnofridskränkning.” (M7)

“Vidare är [MS] uppgift om att hon har svårt att hålla isär händelserna enligt tingsrätten mycket tillförlitlig och tyder på att våldet varit närmast normaliserat. Gärningarnas nedbrytande karaktär har också framgått av vittnenas uppgifter och av den 20 minuter långa ljudinspelning, där [MS]

gång på gång uttrycker att hon vill lämna bostaden och även ber [TT] om att få lämna, men [TT] på olika sätt hållit henne kvar och [MS] till slut tystnar.” (M8)

“Den omständighet att förhållandet varit stormigt och att det till viss del förekommit oönskat eller kontrollerande beteende från dem båda, innebär inte att det våld [TT] utövat inte utvisar ett mönster av upprepade och över tid nedbrytande kränkningar. Tingsrätten finner vid en sammantagen bedömning att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av [MS] integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla. [TT] ska därför dömas för grov kvinnofridskränkning.” (M8)

“Det rör sig om tre misshandelsgärningar. Antalet gärningar är så pass många att kränkningen anses som upprepad. Misshandelsgärningarna är, sedda var för sig, inte särskilt allvarliga. Misshandelsgärningarna är dock typiskt sett sådana brott som leder till att offrets självkänsla skadas allvarligt. Denna effekt har ytterligare förstärkts av den verbala misshandeln. Det framgår av förhöret med [MS] att en sådan effekt även har vallats henne.” (M9)

“Den grova kvinnofridskränkningen är inte av det allvarligare slaget. Detta beror främst på att det inte varit så många gärningar. Våldet var inte heller av det mer allvarligare slaget.” (M9)

“Gärningarna har riktats mot en kvinna som [TT] bodde tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden. Övergreppen har varit så många att antalet klart överstiger vad som krävs för att kränkningen av målsägandens integritet ska anses som upprepad och det kan konstateras att kravet på tidsmässigt samband är uppfyllt. Det är vidare styrkt att gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada [MS] självkänsla.” (M10)

Det skiljer sig från dom M1 där tingsrätten endast mycket kort berör huruvida rekvisiten för grov kvinnofridskränkning ska anses vara uppfyllda:

“[TT] har under en period om cirka sex månader vid upprepade tillfällen misshandlat, hotat och ofredat [MS]. Det är uppenbart att våldet har haft en mycket nedbrytande effekt på [MS]. Gärningarna ska med beaktande av det ovanstående bedömas som grov kvinnofridskränkning.” (M1)

När tingsrätten bedömer skadeståndsfrågan beskriver de även att:

“När det gäller den grova kvinnofridskränkningen lägger tingsrätten särskild vikt vid att [MS] vid upprepade tillfällen har utsatts för våld av relativt farlig karaktär av sin partner i situationer där hon ska kunna känna sig trygg.” (M1).

Friande domar

Målsägandens aktörskap

I studiens material uppkom beskrivningar av skeenden som uttrycker målsägandens

aktörskap. I dessa fall, liksom beskrivningar av tilltalades aktörskap, medföljer ofta beskrivningar av målsägandens aktörskap också ett uttryck för tilltalades mottagaraktörskap av målsägandens handlande. Exempelvis:

“Parterna har samstämmt sagt att [MS] knuffade [TT].” (M13)

“[MS] har haft påtagligt svårt att ange varför grälen med [TT] startat eller vad de gällt och hon har varit tydlig med att hon endast vid ett av tillfällena, punkten d), använt visst våld mot [TT].” (M15)

“Först efter frågor från försvararen har det framkommit att hon vid upprepade tillfällen använt våld mot [TT], vissa gånger med tillhygge i form av en gaffel och ett dekorationsris” (M15)

“Hon har själv uttryckt att hon är intensiv och testar gränser och att hon ibland behöver att någon annan säger till henne att det räcker, att gränsen är nådd.” (M15)

“Även om [TT] beskrivit att han känt sig trängd av [MS] har det inte varit fråga om något angrepp från hennes sida som berättigat [TT] agerande.” (M16)

“Vad [TT] konkret fört fram om [MS] agerande vid de olika tillfällena utgör dock inte ett sådant uppenbart kränkande beteende från hennes sida som påverkar det samlade straffvärdet för brottsligheten.” (M16)

“[...] ger mycket starkt stöd åt [TT] uppgifter om att [MS] förföljer honom, att hon inte kan acceptera hans besked om att han önskar avsluta relationen och att hon upprepade gånger, i vart fall underförstått, hotar med att ta sitt liv om [TT] lämnar henne.” (M17)

“Den samlade bilden som chattflödet ger är att [MS] haft en osund fixering vid förhållandet med [TT] och agerat på ett gränslöst och närmast hänsynslöst sätt när [TT] förklarat att han vill avsluta förhållandet. Av uppenbara skäl inverkar detta negativt på [MS] trovärdighet när hon berättat om de åtalade gärningarna”. (M17)

I materialet noterades även beskrivningar som uttrycker målsägande som en aktör i rätten och berör frågan om huruvida målsägandens uppgifter ska bedömas som trovärdiga eller inte. I dom M12, M14 och M18 beskrivs målsägandes aktörskap främst i egenskap av aktör i rätten:

“Eftersom åtalet rör händelser som skulle ha ägt rum i nära anslutning till huvudförhandlingen – och då det inte är fråga om ett stort antal händelser som typiskt sett kan vara svåra att särskilja –

är [MS] oförmåga att lämna en spontan och detaljerad berättelse i detta avseende något som generellt påverkar trovärdigheten och tillförlitligheten i hennes berättelse.” (M12)

“En märklig omständighet är dock att [MS] inte inför sin väninna, vittnet [VT], korrigerat sin i polisanmälan felaktiga uppgift om att hon skulle ha fått missfall till följd av att [TT] skulle ha misshandlat henne; [VT] kände inte ens vid vittnesförhöret med henne den 12 september 2016 till det rätta förhållandet” (M14).

“[MS] har inte kunnat placera gärningen i exakt tid, annat än att hon tror att det hände den 10 maj och att hon tog fotot på skadan den 13 maj. Både [MS] och [TT] har placerat händelsen till den dag då dagsfesten på [nattklubb] ägde rum. Enligt tingsrättens bedömning har händelsen därigenom preciserats i tid på ett sådant sätt att den kan läggas till grund för en fallande dom.” (M18).

I studiens resterande friande domar förekommer också beskrivningar av målsägandens aktörskap i egenskap av aktör i rätten:

“I förevarande mål har [MS] när hon i målet först hörts om punkten a. i åtalet för grov kvinnofridskränkning uppgett att ingenting hänt. Därefter har hon förklarat att de uppgifter hon lämnat vid olika polisförhör under förundersökningen är riktiga hon har förklarat att hon på grund av rädsla inte vill lämna någon egen berättelse inför domstolen.” (M11)

“Åklagaren har då med rättens tillstånd föredragit protokoll upprättade vid de förhör som under förundersökningen hållits med henne. Härigenom har tingsrätten betagits möjligheten att bedöma [MS] allmänna tillförlitlighet och trovärdighet.” (M11)

“Redan den omständigheten att det pågår en tvist mellan parterna på grund av separationen gör att målsägandens uppgifter bör bedömas med viss försiktighet” (M13).

“[MS] uppgifter om vad som hänt den 18 mars 2017 har varit vaga och osammanhängande. Hon har förklarat det med att hon var full och därför inte kommer ihåg riktigt” (M15).

“Hon har inledningsvis berättat att [TT] först höll fast henne med ett hårt grepp om halsen och att hon sprattlade med benen för att komma loss och då slog i foten i ett glasbord. Hon har senare tagit tillbaka uppgiften om att [TT] skulle ha hållit fast henne runt halsen.” (M15)

“[MS] har berättat om händelserna under punkterna a-d på ett detaljerat och sammanhängande sätt. Hon har vid några tillfällen haft svårt att konkretisera sina svar och istället berättat om hur det ”brukade gå till” när [TT] slog henne. Hon har dock inte gett uttryckt för någon som helst tvekan avseende det våld, i huvudsak slag med knytnävar, som hon utsatts för. Det har inte

framkommit något konkret skäl som ger anledning att tro att hon skulle vilja ljuga om det som hänt” (M16).

“Att hon dröjt en inte obetydlig tid med att anmäla händelserna är, mot bakgrund av hur hon beskrivit sin och [TT] relation, förståeligt. Hennes berättelse har vidare framstått som självupplevd och det finns inget som tyder på att hon överdrivit eller förstärkt sin berättelse. (M16).

“[MS] berättelser om de åtalade gärningarna innehåller i och för sig, möjligen med undantag för påståendet under A) om upprepade slag mot huvudet när hon körde bil, inget som framstår som orimligt, svårförklarligt eller motsägelsefullt och hennes uppgifter har mestadels varit mer detaljerade än [TT]. Det går emellertid inte att göra en trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömning utifrån händelserna isolerat, berättelserna måste sättas i relation även till övriga omständigheter.” (M17)

“Mål om kvinnofridsbränkning handlar regelmässigt om män som utövar kontroll över kvinnor genom våld, hot och andra sätt att trakassera, män som vanligtvis inte heller accepterar att ett förhållande på kvinnans initiativ tar slut. Det är i denna kontext som [MS] uppgifter måste värderas i fråga om trovärdighet och tillförlitlighet och det framstår som gåtfullt att åklagaren, inte minst mot bakgrund av vad som framgår av journalanteckningarna, aktivt valt bort att granska parternas kommunikation via telefon och sociala medier.” (M17)

“Vad gäller gärningarna under I) -J) är situationen delvis en annan vad gäller dokumentation och tidsbestämning, även om de omständigheter som inverkar negativt på [MS] trovärdighet även gör sig gällande här.” (M17)

“Sammanfattningsvis kan konstateras att det med beaktande av den av [TT] åberopade bevisningen inte går att betrakta [MS] uppgifter som alltigenom trovärdiga och tillförlitliga och den stödbevisning som åberopats är av mycket begränsat värde. Mot [TT] förnekande har åklagaren inte styrkt någon av gärningarna bortom rimligt tvivel.” (M17)

“[MS] har i övrigt lämnat en berättelse som framstått som saklig och detaljerad och hon har berättat utan överdrifter, och utan motstridiga eller ologiska inslag. Hon har därför framstått som trovärdig och hennes uppgifter som tillförlitliga”. (M19)

“[MS] har i det förhör som då hölls med henne, liksom i förhör som hölls med anledning av anmälan avseende punkten 3 lämnat uppgifter som överensstämmer med åtalet.” (M20).

I hälften av de friande domarna (M11, M15, M16, M19 och M20) förekommer beskrivningar som uttrycker målsägandens aktörskap i relation till hennes alkoholkonsumtion samt genom beskrivningar av parternas relation:

“Några av dessa grannar har berättat att de druckit tillsammans med [MS] och att denna på grund av berusning kan ramla omkull och slå sig” (M11).

“[MS] har inte velat svara på frågor angående sin alkoholkonsumtion och med beaktande av att hennes uppgifter viss del motsägs av vad [VT] berättat och att det dessutom finns visst stöd för [TT] uppfattning om att hon druckit mycket alkohol i sms och polisens promemorior, kan tingsrätten inte fästa tilltro till hennes uppgifter om att hon varit nykter vid alla gärningstillfällen förutom ett.” (M15).

“Gärningarna har skett över en längre tidsperiod och framstår mer som ett utslag för parternas konfliktfyllda förhållande än ett led i en upprepad kränkning av [MS].” (M16)

“Det har gått förhållandevis lång tid sedan händelserna i åtalet och att parternas relation från början varit turbulent. En del av händelserna har inträffat när [TT] och [MS] druckit alkohol” (M19).

“Det har framgått av utredningen att [TT] och [MS] var mycket unga, 17 respektive 16 år, när de inledde ett ”öppet” förhållande hösten 2017 och omgående flyttade ihop. Förhållandet var turbulent och båda två har dessutom problem med psykisk ohälsa av inte obetydlig omfattning, bland annat i form av självskadebeteenden”. (M19)

“Det får vidare av utredningen anses framgå att såväl [TT] som [MS] haft en för hög alkoholkonsumtion, vilket också bekräftas av de uppgifter som vittnena lämnat om hur de uppträtt i samband med i detta mål aktuella händelser.” (M20).

Fällande domar

Målsägandens aktörskap

I studiens material uppkom beskrivningar av skeenden som uttrycker målsägandens aktörskap. I dessa fall, liksom beskrivningar av tilltalades aktörskap, medföljer ofta beskrivningar av målsägandens aktörskap också ett uttryck för tilltalades mottagarskap av målsägandens handlande. Exempelvis:

“[TT] har vidgått visst våld, men har lagt skulden för detta helt på [MS]; han har antingen haft rätt att försvara sig mot henne eller har hon provocerat honom till våldsanvändning.” (M1)

“Tingsrätten konstaterar att inte ens [TT] egna uppgifter om händelseförloppet är att betrakta som en situation som skulle föranleda ansvarsfrihet. [TT] ska således dömas enligt åklagarens påstående.” (M1)

“[TT] har nämligen gjort gällande att [MS] varit väldigt kontrollerande mot honom men att han inte alls varit det mot henne.” (M4)

“Om tingsrätten skulle komma fram till att [MS] överdriver [TT] agerande mot henne och att det är [TT] som har rätt på denna punkt skulle det i viss mån påverka tingsrättens värdering av parternas uppgifter. Tingsrätten anser dock att det inte kommit fram något som talar för att [MS] talar osanning i den här delen. [...] Mot den här bakgrunden finns det inte någon anledning att generellt misstro [MS] baserat på påståenden om vem som kontrollerat vem i vardagen.” (M4)

Vad gäller [TT] invändning om nödvärn konstaterar rätten att [TT] berättat att [MS] vid ett tillfälle sparkat på honom då han låg ned, något som stöds av vad [VT] berättat. Genom deras uppgifter står emellertid klart att detta skedde dagen innan slaget utdelades. Slaget har därför inte utdelats under något pågående eller överhängande brottsligt angrepp. [TT] har därför inte haft rätt till nödvärn när han slog [MS] och ska därför fällas till ansvar för gärningen.” (M6)

“Det framstår dock med hänsyn till [TT] dåliga psykiska mående under denna tid som en befogad åtgärd att inskränka umgänget. Inte heller vad i övrigt framkommit i målet ger vid handen att [MS] skulle ha haft för avsikt att sabotera barnens umgänge med sin pappa.” (M7)

“Det framstår som osannolikt att hon redan i mars 2019 skulle ha börjat misskreditera [TT] för att åtta månader senare väcka talan om ensam vårdnad.” (M7)

“[TT] har vidgått att han varit i [MS] bostad och bekräftat att han där tagit tag i [MS] armar för att freda sig från hennes angrepp.” (M7)

“Det har även framkommit att [TT] har anmält [MS] för brott mot honom efter det att [MS] anmält honom samt att misstankarna är nedlagda. Mot denna bakgrund och då det av [VT1] och [VT2] vittnesmål samt av [MS] egna uppgifter framkommit att [MS] var ovillig att polisanmäla händelserna och hon gjorde det först efter diverse påtryckningar, saknas det skäl att tro att hon medvetet skulle lämna oriktiga uppgifter.” (M8)

“[MS] inte haft några konkreta minnesbilder från händelsen anser tingsrätten dock att [MS] har utsatt [TT] för ett angrepp som han har haft rätt att freda sig mot, vilket han också har gjort på ett sätt som tingsrätten inte kan bedöma som uppenbart oförsvarligt. Åtalet i denna del ska därför ogillas.” (M8)

“[MS] har exempelvis vidgått att hon provocerat [TT] och att hon spottat på honom och att hon frågat honom om saker trots att hon vet att han reagerar starkt när hon är påstridig.” (M9)

I materialet noterades även beskrivningar som uttrycker målsägande som en aktör i rätten och berör frågan om huruvida målsägandens uppgifter ska bedömas som trovärdiga eller inte. I dom M2, M3 och M5 beskrivs målsägandens aktörskap främst i egenskap av aktör i rätten:

“[MS] har lämnat en berättelse som är sammanhållen, detaljrik, klar och till synes fri från överdrifter. Hon har på ett samlat och tydligt sätt redogjort för respektive åtalspunkt och omständigheterna kring dessa. Hon har särskilt påtalat att hon vill framföra, vid sidan av de brottsliga gärningar hon berättat om, de positiva sidor hon upplevt hos [TT] och deras relation.” (M2)

“[MS] har gett intryck av att vilja ge en rättvisande bild av de olika händelserna och omständigheterna kring dessa och det saknas, såvitt framkommit, anledning att befara att [MS] falskeligen skulle anklaga [TT] för brott.” (M2)

“Tingsrätten konstaterar vidare att [TT] uppgifter, även om han i vissa delar vidgått visst våld, motbevisats i flera centrala delar. Vid den fortsatta bedömningen av åklagarens gärningspåståenden bedömer tingsrätten därmed att [MS] har ett klart försteg i trovärdighetshänseende och att det finns mycket som talar för att hennes uppgifter även fortsättningsvis bör godtas och alltså tjäna som utgångspunkt för bedömningen av åtalet.” (M2)

“Med hänsyn till vad tingsrätten tidigare anfört beträffande [MS] trovärdighet finner tingsrätten att hennes uppgifter, även i denna del, ska godtas. Det sagda medför att [TT] ska dömas för olaga hot, såvitt avser hot om att slänga saltsyra på [MS].” (M2).

“[MS] berättelse har varit lång och detaljrik. Hon har varit återhållsam och inte kommit med överdrifter” (M3)

“Hon har varit klar över med vad hon inte kommit ihåg och/eller varit osäker på. Hon har också varit öppen med sitt eget agerande.” (M3)

“Polisen fotograferade henne mot hennes vilja och gjorde sina egna iakttagelser av henne. Hon berättade ingenting för polisen.” (M3)

“Tingsrätten anser att [MS] har gjort ett trovärdigt intryck när hon berättat om hennes upplevelse av händelserna och tingsrätten får inte intrycket att hon försöker förstärka händelserna eller våldet som hon har utsatts för.” (M5)

“Sammantaget saknas det helt anledning att ifrågasätta att [MS] berättat om händelserna såsom hon kommer ihåg dem.” (M5)

I studiens resterande fällande domar (M1, M4, M7, M8, M9, M10) förekommer också beskrivningar av målsägandens aktörskap i egenskap av aktör i rätten:

“[MS] har utförligt berättat om det våld som [TT] har utsatt henne för och hur detta har påverkat henne såväl fysiskt som psykiskt. Hon har på ett sakligt sätt kunnat återge detaljer om vilket våld som utövades, var det skedde och i vilket sammanhang. I delar har hon lämnat uppgifter som framstår som ofördelaktiga för henne själv, till exempel om hur hon i samband med ett bråk bitit sönder en påse med vin.”(M1).

“Det finns vidare inte några moment i hennes berättelser som är svårförklarliga och sammanhanget är logiskt och utan tvekan i avgörande delar. Inte heller är berättelserna överdrivna. Istället är de i flera delar återhållsamma. Ett exempel på detta är att hon berättat att [TT], vid tillfället ute på [plats], inte tog ett speciellt hårt stryppgrepp.”(M4).

“[MS] har lämnat en måttfull berättelse och förefaller ha varit noga med att inte säga mer än hon varit säker på. Trots det har det med all önskvärd tydlighet framkommit hur pressande det varit för henne att lämna de uppgifter hon gjort och hon har haft mycket svårt att inte bryta ihop under förhandlingen. Det finns inte skäl att tro att hon frivilligt skulle ha lämnat dessa uppgifter om de inte varit riktiga.” (M7)

“[MS] har berättat om ett stort antal händelser och hon har ibland, helt förståeligt, haft svårt att skilja den ena händelsen från den andra. Trots detta framstår hon i huvudsak som tillförlitlig. Hennes uppgifter får också i stor utsträckning stöd av vad [VT] uppgett. Deras uppgifter bör därför kunna ligga till grund för bedömningen i målet.” även “Det kan noteras att när det gäller tidpunkterna för de olika händelserna under delpunkten 3 så har polisförhör hållits med [MS] i nära anslutning till dessa händelser. I dessa polisförhör, vilka åklagaren åberopat, har [MS] närmare preciserat händelserna i tiden på ett sätt som överensstämmer med åklagarens gärningspåstående.” (M7).

“Även om hon inte kunnat särskilja alla moment och placera alla händelser i tiden, har hon kunnat återge händelserna i stora drag, ibland efter påminnelse om vad hon uppgett i förhör, och då återgett en klar bild av att [TT] utövat våld mot henne och vilka skador hon åsamkats.” (M8).

“Den berättelse som [MS] har lämnat är klar, lång, levande, logisk och rik på detaljer. Under respektive punkter nedan anger tingsrätten vad hon har berättat och i det sammanhanget redovisas i vilken mån hennes står den också i överensstämmelse med övrig bevisning.” (M9).

“[MS] har lämnat en utförlig, levande och logisk berättelse. Det hon berättat framstår i hög grad som självupplevt. Hon har i stor grad berättat fritt om varje gärningspåstående och det våld som åklagaren gjort gällande har utdelats. [MS] har varit tydlig med att hon i vissa avseenden inte kommit ihåg detaljer och har framhållit när hon varit osäker. Det är förklarligt att hon inte kunnat redogöra för varje omständighet som omfattas av åtalet i detalj, eftersom det rör sig om upprepat

våld i nära relation. Det har inte framstått som att [MS] överdrivit eller haft någon vilja att falskeligen beskylla [TT] för något han inte skulle gjort. Det har tvärtom i förhören med [MS] framkommit att hon hyser varma känslor för [TT].” (M10).

I dom M6 noteras inte särskilt många beskrivningar av målsägande som aktör i rätten, dock har ett citat noterats som uttrycker hennes aktörskap i rätten:

“Vad gäller frågan om [TT] även vridit om [MS] finger, konstaterar rätten att [MS] inte kunnat sätta denna händelse i något sammanhang, eller närmare förklara hur [TT] gick till väga.” (M6)

Emellertid beskriver tingsrätten vilken påverkan målsägandens aktörskap, som deltagare i konflikter med tilltalade, får för betydelse för målet:

“Att gärningarna föregåtts av konflikter medför ingen annan bedömning. Gärningarna har alltså varit ägnade att allvarligt skada [MS] självkänsla.” (M6)

“Även om samtliga gärningar föregåtts av konflikter, kan inte någon av gärningarna anses ha föranletts av någon annans uppenbart kränkande beteende. Parternas konflikter synes nämligen i samtliga fall varit förhållandevis ömsesidiga, till dess [TT] på ett oacceptabelt sätt avslutat dispyter genom att använda våld. Inte heller i övrigt finns någon förmildrande omständighet att beakta.” (M6)

I sex av domarna, M3, M5, M6, M8, M9 och M10. Förekommer beskrivningar som uttrycker målsägandens aktörskap i relation till hennes alkoholkonsumtion samt genom beskrivningar av parternas relation:

“Det står visserligen klart att [MS], i vart fall senare samma dag, var väldigt berusad. Hennes berättelse om vad som hänt får dock väldigt starkt stöd av de uppgifter som de tre vittnena lämnat.” (M3).

“En annan sak är att [MS] i vissa hänseenden har haft problem att redogöra för när och i vilken ordning olika saker har inträffat, och att hon själv varit alkoholpåverkad vid flera av händelserna. I den utsträckning som [MS] på ett konkret och tydligt sätt har berättat om händelserna anser tingsrätten likväl att hennes uppgifter har ett högt bevisvärde.” (M5)

“Det har visserligen framkommit att förhållandet var bråkigt och destruktivt på så sätt att de båda gav utlopp för sin svartsjuka”. (M8)

“[VT] uppgifter att [MS] skulle ha ”hamnat i bråk med finnar” och att hon ska ha varit väldigt berusad senare ändrar inte denna bedömning. [TT] uppgifter är motbevisade av åklagarens bevisning”.(M9)

“Det kan konstateras att parterna samstämmigt berättat om att deras förhållande varit upp och ner och att det i samband med att de druckit mycket alkohol, vilket skett i vart fall sedan juli 2020, varit mycket tjafs och bråk dem emellan.” (M10).